

TANULMÁNY

A polgári és a kereskedelmi jog kapcsolata az új Ptk. fényében

✎ Szalma József egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem (Budapest)

A tanulmány az új Ptk. tartalmát, rendszerét, szabályozási módszerét és hatálybalépését elemzi, tartalma tekintetében a könyves szerkezetet, rendszere tekintetében pedig az institúciós és pandekta rendszer szerinti szabályozást mutatja be. A szabályozási módszer tekintetében a szerző kiemeli az új Ptk. mellérendelési elvét. A monista és a dualista szabályozás vonatkozásában a szerző a relatív monizmus mellett száll síkra: szerinte minden előnye ellenére helyesebb lett volna a kereskedelmi jog státuszjogi részét külön törvényben szabályozni. Az ún. „dinamikus részben” a szerző úgy véli, hogy az egyes szerződések körében helyes a monizmus a kiforrott kereskedelmi szerződések tekintetében. A hatálybalépés tekintetében a szerző a jövőbeni hatályt támogatja.

I.

A polgári és kereskedelmi jog monizmusának és dualizmusának elve; a teljesség elve, a kódex jelleg; a kontinuitás és a diszkontinuitás elméletének hatása az új Ptk.-ra

1. A monista kodifikációs módszer és az új Ptk. rendszere

Az új magyar Ptk.¹ alapvetően Vékás Lajos akadémikus, az új Ptk. Kodifikációs Főbizottságának elnöke

által számos tudományosan megalapozott, kiemelkedő tanulmányában meghirdetett monista elv szerint épült fel.² Ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy az új magyar Ptk. mind az ún. kereskedelmi (státus- és részben dinamikus), mind a szűkebb értelemben vett, felek mellérendelésén alapuló polgári jogi kapcsolatokat egyaránt szabályozza.³

A mai nemzetközi (európai) polgári jogi irodalom, pl.: a belga, megerősíti, hogy a magánjog körébe tartozik a polgári jog (*droit civil*),⁴ a kereskedelmi jog (*droit commercial*), a nemzetközi magánjog (*droit international privé*), szemben a közjoggal (*droit public*).⁵

1 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény. A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex Kiadó Wolters Kluwer, Budapest, 2013, Bevezető, 15–25. E kiadvány szerinti Első Könyv, 29–34. nem tartalmaz adatot az új törvénykönyv elfogadásának, kihirdetésének időpontjáról. Szól azonban arról, hogy a bevezető rendelkezések meghatározzák e törvény hatályát, szabályozási területét és alapelveit. (29.) Ld. továbbá Bíró György (lektor): Magyar Polgári Jog, A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi törvény tükrös szerkezetben (a hatályos joganyaggal), Miskolc, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Lícium Art, 2013. I-II. kötet. E kiadvány I. kötetében foglalt Előszó (11.) szerint az Országgyűlésben történő kihirdetés napja 2013. február 26. volt. Az új Polgári Törvénykönyv (2013. évi V. törvény), Novissima Kiadó, Budapest, 2013. c. kiadvány szerint a törvényt az Országgyűlés a 2013. február 11-i ülésnapján fogadta el. Gárdos Péter: A Polgári Törvénykönyv (Ptk. 1959. Ptk. 2013., Gt. 2006., Ptk. 2013., Csjt. 1952. – Ptk. 2013), Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Wolters Kluwer, Budapest, 2013. c. tükrös szerkezetű kiadvány (13.) szerzője előszavában nem tesz említést az új Ptk. kihirdetési időpontjáról. A szerző az „új” és a „rég” Ptk. tükrös szerkezetű párhuzamos megjelentetésének alapjául a „rég” Ptk. 2013. jan. 1.-én hatályos szövegét veszi.

2 A monista és dualista (polgári jogi és kereskedelmi jogi kodifikációs egységének és különállásának dilemmáját e sorok szerzője, Kötelmi jog – szerződés és kártérítés, Újvidék, Forum, 1985. c. kötetében fejtette ki, majd latin betűs szerb/horvát belgrádi és újvidéki kiadásában (pl. Obligaciono pravo – Kötelmi jog, Novi Sad-Ujvidék, PFNS, 2009, 38.), elemezte. A monista elméletet Franciaországban Carbonniere Jaques, Droit civil, Presses Universitaires de France, Paris, 1957. III. kötet, 287, 297, 505. fogalmazta meg. Szerinte a kötelelem azért egységes, mert közös nevezője a szerződési primáris szolgáltatás, és ennek szankciója a szerződés megszegésével járó kárfelelősség, ami kihat a kodifikációs szempontra is, vagyis a kódex egységes jellegére. A dualista felfogást a német jog szabta meg (Amire, majd Gierke, Schuld und Haftung im älteren deutschen Recht, 1910.), mely szerint a kötelelem két önálló tartozást jelent, az első a primáris (elsőleges), a második a szekundárius (másodlagos). A primáris kötelelem értelmében a kötelezett a szerződésben foglaltakat kell teljesítenie (Schuld), a szekundárius kötelezettség pedig nem más, mint a primáris kötelezettség megszegése és az ezáltal létrejövő szerződési kárfelelősség (Haftung). Ld. Binder, Zur Lehre über Schuld und Haftung, Iherings Jahrbücher, 77., 75. és 163. Egyébként a fennebbi német és francia elméleti diskurzus ellenére maradt mind a német, mind a francia jogban a kereskedelmi státuszjog kódexen kívüli külön törvényben történő napjainkig megmaradó szabályozása (*Code de Commerce*, Fr., *Handelsgesetzbuch*, D). A szájci Kt.

Ha strukturáját, azaz a szabályozási tartalmát, tárgyát és rendszerét szemléljük, magában foglalja (a modernizált) római jogi *institució*s rendszert (személyek, dolgok, keresetek). Az új Ptk. ugyanis tartalmazza a személyek, dolgok, és közvetetten a polgári jogi alanyi jogosultságok, azaz az anyagi polgári jog szabályozása útján, az eljárásjogi keresetek alapjait. Mai értelmezésében az eredeti *institució*s rendszer tartalmazta mind a kötelmi jogot, mind a dologi jogot.

Ha a *pandekta rendszer* szemszögéből (*usus modernus pandectarum* – általános rész, személyi jog, kötelmek, dologi jog, családi jog, öröklési jog), szemléljük az új kódex tartalmát, akkor szabályozásának tárgyát ennek is megfelelően tükrözik. Így: a bevezető (alapelvi) rendelkezések, a személyi és családi jog, a társasági és egyesületi jog, az államnak polgári jogviszonyban való részvétele, a dologi jog, a kötelmi és az öröklési jog.⁶ A *pandekta rendszer* leghívebb követője a német BGB. Jellemzője az „általános rész”, mely tartalmazza a „jogügylettant” és a „személyek jogát. A jogügyletekre vonatkozó rész a BGB-ben az összes jogügylet (pl.: szerződés, végrendelet, stb.) közös nevezőit szabályozza.⁷ Sem a magyar kodifikációs hagyomány (kivéve az 1900. évi első teljes Ptk. tervezet), sem új Ptk. szerkesztése nem követi az általános rész szabályozási módszerét, ezt a részt, az ún. jogügylettani vonatkozásban mellőzi, mert ez úgymond „tankönyvszerű”

definíciókat tartalmaz,⁸ miközben általános voltánál fogva csökken szabályozási készsége. Ehelyett az új Ptk. a rövid bevezető rendelkezéseket tartalmazza, továbbá a személyi jogot, a természetes és jogi személyek jogállásának részletes szabályait. A szerződési jog általános részére bízza azt, amit a BGB általános része a jogügyletekre vonatkozóan tartalmaz.

Az új Ptk. szabályozza egyfelől a *vagyoni* jellegű alanyi jogosultságokat, másfelől a személyhez tapadó, nem forgalmazható, *nem vagyoni* jogosultságokat (személyiségi jogok, névviseelés, szellemi alkotások nem vagyoni aspektusa, kegyeleti jog, stb.), ellátván ezeket főként vagyoni jogi szankciókkal, pl. pénzbeli kárpótlással, de nem vagyoni szankciókkal is, mint például a jogsérelem abbahagyására való kötelezés. Másfelől, az új Ptk. szabályozza a forgalmazható, forgalomképes vagyoni jogosultságokat.

A személyiségsérelemek főbb szankciója a kártérítés. A vagyoni jogi forgalom a szerződési jog szabályai szerint történik, főbb szankciói pedig a szerződés felbontása, megtámadhatósága és semmissége, továbbá a szerződési felelősség – a nem teljesítés, hibás teljesítés, késedelem esetén.

Más mércékkel mérve, az új magyar kódex felöleli, a relatív (kötelmi jellegű, *inter partes* hatályú) és abszolút szerkezetű (dologi jogi, *erga omnes* hatályú) polgári jogi kapcsolatokat.

ettől eltér, magában foglalja a kereskedelmi státusz- és dinamikus jogot, hasonlóképpen mint az új magyar Ptk., vagy a holland Ptk. Mindenesetre az egy törvénytestbe való foglalása a kereskedelmi és polgári jognak még nem jelenti a kereskedelmi státusz- és dinamikus jog sajátosságainak mellőzését, egybeolvasztását, mintegy a polgári jog „kereskedelmiesítését” és a kereskedelmi jog „polgári jogiasítását”. Ezek a különbségek a kereskedelmi jogi kódexrészben, *lex specialis* alapon, az új magyar Ptk-ban is helyeselhetően kifejezésre jutottak.

3 *Harmathy Attila*: Process of Transition and Commercial Law in Central and Eastern Europe. in: *Ziegel, Sh. Lerner* (Hrsg, New Developments in International and Consumer Law, Oxford, 1998, 367–382; *Harmathy Attila*: Entwicklung des ungarischen Privatrechts, in: Hundert Jahre Bürgerliches Gesetzbuch, Entwicklung des Privatrechts im deutschen und Mittel-Osteuropäischen Sprachraum seit dem Inkrafttreten des BGB, Budapest, Eötvös Loránd Universität, Fakultät für Staats- und Rechtswissenschaften, 2006, 56–66.; *Vékás Lajos*: Szükség van-e a kereskedelmi magánjogra? Magyar Jog, 1998/4. 705–714.; *Vékás Lajos*: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. Budapest, 2001.; *Vékás Lajos*: Az új Ptk. koncepciója és tematikája, Magyar Közlöny, Különszám, Budapest, 2003. február 10.

Megjegyezhető, hogy az UNIDROIT modell-törvényei, a szerződési jog területén, igaz, nagyon sok közös nevezővel, külön kódexekben szabályozzák, „modellézik” a szűkebb értelemben vett polgári jogi (Principles of European Contract Law – 1997) és a nemzetközi kereskedelmi szerződéseket (Principles of International Commercial Contracts – 1994).

4 *A belga Code civil* – legutoljára módosítva 2004-ben – szerint a polgári jog felépítése a következő: személyek (art. 1–111) – természetes és jogi személyek, ezek jellemzőivel, pl. a névviseelés, tartózkodási hely, állampolgárság, cselekvőképesség – art. 371–515; a házasság és a tartási kötelmek – art. 144–228; a család – art. 312–370; a bontás – art. 229–311; a dolgok – art. 516–543; a tulajdon – art. 544–577 és 2279–2280, a szolgalmak – art. 578–599; a kötelmek – art. 1101–1200, 1225–1370. Ebben többek között a szerződés érvényességének feltételei, szerződés hatálya, felbontása – art. 1018–1101, 1107; házassági vagyoni jogi viszonyok – art. 1387–1581; következnek az egyes szerződéses, és végül az öröklési jogi szabályok. A belga kódex tehát nem tartalmazza a kereskedelmi jog státuszjogi részét. Ld. in: *Fr. Alexandre, C. Delrée*: Notions de droit civil, De boeck, Bruxelles, 2011, 12–140.

5 *Fr. Alexandre, C. Delrée*, i. m. 7–8.

6 V. ö. : *Földi András és Hamza Gábor*: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010/13, 6.

7 *Hamza Gábor*: A modern jogrendszerek tagozódása és a római jogi tradíció. Állam- és Jogtudomány, 40. (2004), 1–19.; *Hamza Gábor*: Beitrag zur Geschichte der Kodifikation des Bürgerlichen Rechts in Ungarn, in: Hundert Jahre Bürgerliches Gesetzbuch, Entwicklung des Privatrechts im deutschen und Mittel-Osteuropäischen Sprachraum seit dem Inkrafttreten des BGB, Budapest, Eötvös Loránd Universität, Fakultät für Staats- und Rechtswissenschaften, 2006, 11.

8 Habár az új magyar polgári jogi kódex mellőzi az általános részt, s ezt a személyek jogával „helyettesíti”, a magyar jogirodalom, nemcsak didaktikai alapon, keresi az általános, közös nevezőket és különbségeket tartalmazó polgári jogi és kereskedelmi jogi jogintézményeket. Tehát olyanokat is, amelyek közösek a szűkebb értelemben vett polgári és a kereskedelmi jogviszonyok intézményei számára, de olyanokat is, melyek a természetes személyek és jogi személyek jogállásának sokrétű és árnyalt sajátosságait mutatják ki. Ld. pl. *Kecskés László*: Magyar polgári jog. Általános rész, II., A személyek joga. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 1999. Egyes jogi személyek, 154–227.; *Sárközi Tamás*: A jogi személy elméletének átalakulása. Budapest, 1985.; *Nochta Tibor* (szerk.)–*Juhász László–Széchenyi László*: A gazdaság jogi szabályozása. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008, 2010., I. kötet, 18–19.; *Bíró György–Lenkovics Barnabás*: Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 1998. – A magánjog egysége és részterületei, 20–22., 23–25., A magánjog történeti fejlődése, 30–50., A polgári jog rendszere, 51–57.; *Jobbágyi Gábor*: Személyi jog. Miskolc, 1995.; *Barta-Fazekas-Harsányi-Miskolczi-Osváth-Ujváriné*: Kereskedelmi szerződéses. Novotni, Miskolc, 1998, 11–19. A hagyományos magyar jogelméletben, ld. *Schwarz Gusztáv*: A jogi személy magyarzata. Budapest, 1906.; *Moór Gyula*: A jogi személyek elmélete., Budapest, 1931.; *Kaiser Lipót*: A jogi személyről, Debrecen, 1948.

2. A mellérendelési elv

Szabályozási módszere⁹ helytálló, hiszen bevezető rendelkezéseiben meghirdeti a polgári jogi jogviszonyban a felek elvi egyenrangúságát, koordinációs szabályát, tehát mellérendelését,¹⁰ függetlenül attól, hogy jogi személyről,¹¹ mint például az állam,¹² vállalkozásról, azaz gazdasági társaságról,¹³ egyesületről,¹⁴ alapítványról,¹⁵ vagy természetes személyről volna szó.¹⁶

Világosan elválasztva ezáltal egymástól a polgári jogi jogviszonyt és az államigazgatási jogviszonyt, ahol az állam és állampolgár kapcsolata a szubordinációs, alárendelési szabályozási módszert követi (a modern jogállamban ennek minden korlátozásával). Az új Ptk. elfogadja a mai európai doktrínát, mely szerint az

állam, azaz ennek igazságszolgáltatási, vagy államigazgatási szerve, ha (kivételesen) polgári jogi kapcsolatba lép, például szerződést köt természetes személlyel, nem élhet vissza egyébként fennálló legiszlációs (törvényhozási), államigazgatási, vagy igazságszolgáltatási hatalmával, és ezek segítségével nem élhet a megelőzően alapított polgári jogi kapcsolat egyoldalú, utólagos befolyásolási lehetőségével.

Ennek megfelelően, az új Ptk. elfogadja azt, hogy amennyiben az állam, szervein keresztül, jogellenesen, azaz illetékességével, hatáskörével visszaélve, kárt okoz állampolgárának, akkor felelős a beálló kárért éppúgy, mintha azt természetes személy jogellenes cselekménye vagy mulasztása okozta volna.¹⁷ Az állami kárfelelősség feltétele, hogy a károkozást az

- 9 Vékás Lajos (szerk.) és Gárdos Péter (szerk. munkatársa): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Wolters Kluwer, Budapest, 2013. Bevezető, 22–25. Továbbá, a szerző következő kodifikációval és ennek elméletével kapcsolatos tanulmányai: Szalma József, Rekodifikation des ungarischen Bürgerlichen Gesetzbuches aus dem Jahre 1998 (beginnend im Jahre 1998), Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, milenniumi kötet, ELTE AJK, Budapest, Tomus XLI-XLII/2000-2001, 57-69.; Szalma József, Tárgyi és alanyi felelősség, különös tekintettel a magyar Ptk. rekodifikációjára, ELTE AJK Acta facultatis, XXXVIII-XXXIX, Ann.2001-2002, Budapest, 20-67.; Szalma József, Kodifikáció vagy (és) inkorporáció, a Ptk újrakodifikálásának módszere, különös tekintettel a Konceptió I és II. változatára, valamint a normatív szöveg elkészítésére, Polgári jogi kodifikáció, HVG-Orac, Budapest, 2003, V.évfolyam, 5, szám, 23-27.; Szalma József-Prugberger Tamás, Természetjog és polgári jogi kodifikáció, Magyar Jog, Budapest, 2003/3 sz. 129-139.; Szalma József, A munkaszerződés, Sectio Iuridica et Politica, tomus XXI/2, 2003, Miskolci Egyetem AJK tudományos actája, 117-130.; Szalma József, Deák Ferenc, a jogtudós – a magyar polgári jogalkotás, köz- és magánjogi kodifikációk megalkotója, Acta facultatis, tomus XL, ELTE AJK, Budapest, 2003, 225-253.; Szalma József, Dienst- und Angestelltenerfindung im ungarischen Recht, Annales, ELTE AJK, tomus XLVII, Budapest, 2006, 299-314.; Szalma József-Prugberger Tamás, Arbeitsvertrag und Vertragsinstitute im öffentlichen Dienst, Pravni ivot, Belgrad, 12. sz. 4. kötet; 721-739.; Szalma József, Szabályozási módszerek a magyar polgári jogban, in: A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005 – Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás, szerk. Jakab A., Takács Péter, I. kötet, Bibliotheca Iuridica, ELTE AJK tudományos Kiadványai, Acta Congressus, 15. kötet, Gondolat Kiadó – ELTE AJK, Budapest, 2007, 669-680.; Szalma József, Közösségi, közös és eltérő elemek a polgári jogi kodifikációban – különös tekintettel a többször módosított magyar Ptk rekodifikációjára – Jogtudományi Közöny, Budapest, 1999/6. sz. 245-252, Zusammenfassung, 248.; Szalma József, Ajándékozási szerződés – különös tekintettel az európai polgári jogi kodifikációkra, valamint a magyar Ptk Új Konceptiójára, Jogtudományi Közöny, Budapest, 2004/5. sz., 169-180.; Szalma József, Causa (Rechtsgeundlage) bei Obligationsverträgen, Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio iuridica, tomus XLVIII, Budapest, 2007, 257-282.; Szalma József, Az Új Magyar Polgári Törvénykönyv az inkorporációs szabályozás szempontjából, Magyar Jog, Budapest, 2008/1. sz. 10-15.; Szalma József, Az Új Magyar Ptk. tervezetről (2008), Magyar Jog, Budapest, 2008/11. sz., 797-808.; Szalma József, Az összehasonlító polgári jogról, – Tézisek a polgári jog harmonizációs, konvergenciális, divergenciális és univerzális tendenciáiról, Jogtudományi Közöny, Budapest, 1996/2. sz. 245-252.; Szalma József, Reflexiók az Új Ptk. tervezeteire a polgári jogi felelősségi alapelvek tekintetében, Jogtudományi Közöny, Budapest, 2008/1. sz. 497-504.; Szalma József, Differenzierung zwischen bürgerrechtlichen und strafrechtlichen Haftung in der Doktrin und Kodifikationen des 19. und 20. Jahrhunderts, Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae, Tomus I, Budapest, 2009, 187-211.; Szalma József, Entwicklungstendenzen bei der Abgrenzung der zivilrechtlichen von der strafrechtlichen Haftung, Journal of European History of Law, 2012/3. sz., Brünn, 32-43.; Szalma József, A precedensjogról, Új Magyar Közigazgatás, Budapest, 2011/11. sz. 37-41.; Szalma József, Az Új Magyar Polgári Törvénykönyvről – jobbító szándékú észrevételekkel, Valóság, Budapest, 2012, 10-22.; Ld. továbbá, Szalma József, Građanskopravni i trgovinski ugovori (Polgári jogi és kereskedelmi szerződések), Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu (Újvidéki Egyetem Jogtudományi Karának Kari tudományos Közönye), 2010/2. sz. 37-64.; angol nyelvű abstracttal. Szalma József, Arbeitsvertrag – Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht im ungarischen Recht, Journal on European History of Law, Brünn, Vol. 2013/4, No 2., 118-122.
- 10 Új Ptk. 1:1. § (Első könyv, bevezető rendelkezések – A törvény hatálya) értelmében e törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.
- 11 Új Ptk. 3:1-3-48. §. Ld. a kodifikációs módszerre vonatkozó tanulmányunkat: Kodifikáció – Tanulmányok – Szakmai tájékoztató a Budapesti Nyári Egyetem hallgatói számára, ELTE AJK, szerk. Dr. Takács Péter (Copyright: Horváth Tibor, Mezey Barna, Szalma József, Szilágyi Péter, Vékás Lajos, Varga Csaba – ELTE AJK), Budapest, 2002. (Ebben a szerző, Szalma József: A polgári jog kodifikációjának általános módszerei és a Magyar Ptk rekodifikációja, 40-70.)
- 12 Új Ptk. 3:405-3:406. §. Az új Ptk. 3:406. § előírja az állam helytállását a polgári jogi kötelezettségeiért, akkor is, ha polgári jogviszonyból fakadó kötelezettségére nincs költségvetési fedezet. Az új Ptk. 3:405. § szerint (1) az állam a polgári jogi jogviszonyban jogi személyként vesz részt. (2) Az államot a polgári jogi jogviszonyokban az állami vagyon felügyeletéért felelős miniszter képviseli.
- 13 Új Ptk. 3:88-3:377. §.
- 14 Új Ptk. 3:63-3:87. §.
- 15 Új Ptk. 3:378-3:404. §.
- 16 Az új Ptk. Második könyvében (Az ember, mint jogalany), majd ennek III. részében (személyiségi jogok), meghirdeti a személyiségi jogok általános védelmét, – a személyiség szabad érvényesítése és az emberi méltóság megőrzése céljából [2:42. § (1-2) bekezdés]. A törvény nevesíti a személyi jogosultságok körét, ezek pedig: a) az élet, a testi épség és egészség; b) a személyes szabadság, a magánélet és a magánlakás oltalma; c) a személy hátrányos megkülönböztetésének tilalma; d) a becsület és a jóhírnév oltalma; e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog; f) a névszerűségi jog oltalma; g) a képmáshoz és a hangfelvétellel való jog oltalma (2:43. §); h) a kegyeleti jog oltalma (2:5. §). A titoktartás azonban nemcsak a természetes személyek személyiségi jogainak oltalmát szolgálja, hanem a vállalkozások joggal oltalmazott érdekeit is, ugyanis az új Ptk. előírja az üzleti titokhoz, valamint a védett ismeret jogát is (know-how) (2:47. §). Az új Ptk. továbbá oltalmazza a külön törvényben szabályozott szerzői és iparjogvédelmet, azzal, hogy a hatálya alá tartozó kérdésekben a Ptk. szabályai mérvadóak. (2:5. §). A személyiségi jogsértés szankciói: a) a jogsértés megállapítása; b) a jogsértés abbahagyása; c) elégtételnyújtás; d) a sérelmes helyzet megszüntetése és a jogsértést megelőző állapot helyreállítása; e) a jogellenesen szerzett vagyoni előny átadása – a condictio indebiti (jogalap nélküli gazdagodás) alapján. A személyiségi jogsérelem általános szankciója a kártérítési felelősség (2:53. §). A kárfelelősséget a közigazgatási jogkörben okozott személyiségi jogsérelem esetén a közhatalmi jogot gyakorló személlyel szemben kell érvényesíteni. Bírói jogkörben okozott személyiségsérelem esetén a felelősség az eljáró személyt terheli. [2:51. §, (1-3) bekezdés].
- 17 Új Ptk. LXXI fejezet Felelősség a közhatalom gyakorlásával okozott kárért, ebben: Felelősség a közigazgatási jogkörben okozott kárért (6:548. §); Felelősség a bírósági, ügyészségi, közjegyzői és végrehajtott jogkörben okozott kárért [6:549. § (1) bekezdés]. A közigazgatási jogkörben okozott kárért a közhatalmat gyakorló jogi személy felelősséggel, vagy ha az nem jogi személy, a közigazgatási

érintett rendes jogorvoslat eszközeivel megkísérelte elhárítani.¹⁸ Ebben az esetben a polgári kártérítési perben perelt állam, vagy szerve nem hivatkozhat az egyébként szubordinált, államigazgatási típusú jogviszonyban fennálló legiszlatív szuverenitására, fölérendeltségére és ennek alapján nem mentheti ki magát a polgári jogi kárfelelősség alól. Ugyanígy, utólagos törvényével nem módosíthatja azt a szerződést, amelyet az állam, mint a polgári jogi jogviszony alanya előzetesen természetes, vagy jogi személlyel, akár vállalkozással (pl.: koncessziós szerződés) megkötött. Ennek jogalapja egyfelől az új Ptk. mellérendelési elve, mely a polgári jogi kapcsolatban elvi szinten minden jogalanyra, jogi és természetes személyre nézve egyaránt érvényes, mely szerint az állam a polgári jogi kapcsolatban az állampolgárral egyenrangú, másfelől az általános károkozási tilalom,¹⁹ melynek bevezetését

egyébként oly sok vita és eleinte elvitatás kísérte.²⁰ Az új Ptk. ennek mentén, összhangban a vonatkozó európai joggal, elfogadja az államigazgatási és igazságszolgáltatási jogkörben okozott károkért való felelősség szabályozását. Ám a jogalkotási és jogharmonizációs jogkörben okozott kárfelelősséget átengedi az uniós, közösségi jognak.²¹ Más szóval, az új Ptk. egyfelől a természetes, és a jogi személyek, beleértve a vállalkozói jogviszonyokat, másfelől a vagyoni, és a személyi, nem vagyoni jellegű jogviszonyait egyaránt szabályozza. Azon az alapon is, hogy az új Ptk.-nak kódex jellegénél fogva, az elvi teljességre kellett törekednie.

A polgári jogi mellérendelési elvnek az új Ptk.-ban három fontos további támpontja van: A *lojális (tisztességes) versenyt* meghirdető alaprendelkezésekben,²² a *fogyasztóvédelmi szerződése*kb²³ és az *általános üzletkötési feltételek*ben.²⁴ Ide sorolható azonban a gyártó

szerv, melynek keretében az eljáró közigazgatási szerv működik. [6:548. § (2) bekezdés]. A perlés feltétele, hogy a károsult élt a közigazgatásban rendelkezésre álló rendes perorvoslattal, és az ebben az eljárásban hozott határozatnak bírói felülvizsgálatának jogával (közigazgatási per), – amennyiben ezekben az eljárásokban a kár nem volt elhárítható. A bírósági, ügyészségi, közigazgatási és végrehajtói jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni, azaz, hogy az alperes a bíróság, Legfőbb Ügyészség. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, a kárigényt az eljáró bíróság illetékességi területén működő jogi személyiséggel rendelkező bírósággal szemben kell érvényesíteni. [6:549. § (1) bekezdés].

18 Új Ptk. 6:548. § – felelősség közigazgatási jogkörben okozott kárért.

19 Új Ptk. Hatodik Könyvének negyedik része – Felelősség szerződésen kívül okozott kárért, ebben a 6:518. § (A károkozás általános tilalma címmel), mely szerint a törvény tiltja a jogellenes károkozást.

20 *Bíró György – Szalma József* (szerk.): Kötelmi jogi kodifikációs tanulmányok (2003–2005). Novotni Kiadó, Miskolc, 2005, ebben a szerző: A polgári jogi (szerződésen kívüli és szerződési) felelősség alapelvei – különös tekintettel az új Ptk. koncepciójára. 51–99., a károkozás általános tilalmáról, 83. *Miskolczi Bodnár Péter* e kötetben – Kontraktuális és deliktális károk elhatárolásának nehézségei c. tanulmányában, (100–144., 101.), vitatja a 2002. és 2003. évi kötetmi felelősségi jogra vonatkozó javaslatokat, melyek egymástól „élesen” elválasztják a szerződési és a deliktális felelősséget.

21 Ld. *Kecskés László*: EU-jog és jogharmonizáció. Bővített negyedik kiadás, HVG-Orac, Budapest, 2011. ebben: A jogalkotási és a jogharmonizációért való kárfelelősség összekapcsolódása, az állami kárfelelősség megalapozása a nemzetközi jogban, az Európa Tanács és az Európai Közösség jogában, Korlátozott immunitás, 706–709.; *Kecskés László*: Perelhető-e az állam? Immunitás és kárfelelősség. Budapest, 1988. 31–32. E sorok szerzője, *Szalma József*: Kötelmi jog, szerződés és kártérítés, Újvidék, Forum, 1985. c. kötetében írta meg, első ízben, a bírói jogkörben okozott, az állam kártérítési felelősségére vonatkozó pozitív álláspontját. Ebben azt, hogy a bírói jogkörben okozott kárért az állam felelősséggel tartozik az általa vagy szerve által állampolgárának okozott káráért. Ugyanis a károkozási jogviszony polgári jogi jellegű, tehát ebben az állam (államigazgatási, önkormányzati vagy bírósági) szerve nem felé-, hanem mellérendelt helyzeténél fogva, felelős az állampolgárnak okozott káráért, pl.: indokolatlan büntető eljárás folytatása, vagy ártatlanul szabadságvesztésre marasztalt személyek esetében. Ld. továbbá *Szalma József*: Szerződésen kívüli (deliktális) felelősség az európai és a magyar magánjogban. ELTE AJK, Budapest, Bíbor Kiadó, 2008. 242–247.; *Szalma József*: Haupttendenzen in ungarischen (Deliktischen) Haftpflichtrecht in der zweite Hälfte des 19. bis zur erste Hälfte des 20. Jahrhunderts mit besonderer Berücksichtigung der österreichischen Einfüsse, in: Legaltransitions – Development of Law in Formerly Socialist States and the Challenges of the European Union, Szegedi Egyetem AJK, Szeged, 2007., 321–331.; *Szalma József*: Haupttendenzen in ungarischen Deliktrecht, Rechtsgeschichtliche Vorträge, ELTE AJK, RV 50 Jubileumsband, Budapest, 2007. 362–375.; *Szalma József*: Der Einfluss des ABGB in der Rechtssprechung des ungarischen Obersten Gerichtshofes (Curia) – Präzedenzen zu Schadenersatzrecht in der zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts. in: Festschrift *Wilhelm Brauner*: Rechtsgeschichte mit internationaler Perspektive. Herausgegeben von *Gerald Kohl – Christian Neschwara – Thomas Simon*, Wien, Manz' sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2008, 671–686.

22 Új Ptk. Fogyasztói jogot csorbító feltétel, 6:100. § Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben semmis a fogyasztónak a jogszabályban megállapított jogáról lemondó nyilatkozata. Magyarország Alaptörvénye M) cikkének (2) bekezdése szerint Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben és védi a fogyasztók jogait.

23 A fogyasztóvédelmi szerződések meghatározását az új Ptk. átengedi a fogyasztóvédelmi törvénynek. (A magyar fogyasztóvédelmi jogforrásokról és irodalmáról, ld. pl. *Fazekas Judit*: Fogyasztóvédelmi szakirodalom és jogszabálygyűjtemény, Egyetemi tansegédlet, Novotni, Miskolc, 1996. 71–81.) A német Ptk. ezzel szemben, a fogyasztóvédelmi szerződés meghatározását maga végzi el, nem adván ezt át a külön törvénynek. Ez olyan szerződés, melynek egyik fele gazdasági tevékenységet folytat (vállalkozó), a másik fél pedig üzleti tevékenységen kívül köti meg szerződését. A német BGB hatályos rendelkezése [310. § (3) bekezdés] szerint a vállalkozó és a fogyasztó közötti szerződések akkor érvényesek, ha a vállalkozó által meghozott általános üzletkötési feltételek a fogyasztói szerződésben foglaltak. Ezek a feltételek akkor is érvényesek, ha a fogyasztó tartalmi megfogalmazásukat nem befolyásolhatta. Amennyiben azonban a feltételek fogyasztói hátrányt okoztak, e körülményeket figyelembe kell venni a BGB 307. §(1) és (2) bekezdése alapján. E rendelkezés nem alkalmazható az öröklési, családi jogi, társasági jogi, kollektív munkabéri (Tarifvertrag), vállalati és szolgálati szerződések (Arbeitsvertrag) terén. A munkaszerződések tekintetében a munkajog sajátosságaira való tekintettel figyelemmel kell lenni, s a 305. §-t nem kell alkalmazni. A fogyasztói szerződés a vállalkozó és a fogyasztó között jön létre, miközben a vállalkozó a szerződést üzleti tevékenységének keretében, a fogyasztó pedig ezen kívül köti meg. V.ö.: Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen 29.6. 2000., BGBl I 946 – inwzischen aufgehoben. (Időközben megszűnt hatálya.) Ld. Richtlinie 93/13/EWG des Rates vom 5. 4. 1993. Über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen (visszaélő rendelkezések a fogyasztói szerződésben), ABIEG L 095, 29., *Prütting-Wegen-Weinreich*: BGB Kommentar. Luchterhand, 2007. 522., 5. széljegyzet. Ld. *Verbraucherrechte Richtlinie*, Abl L304 vom 22. 11. 2011, 64. Ezen, legújabb, 2011. évi európai fogyasztóvédelmi irányelv szerint (17. alaprendelkezés), a fogyasztó az, aki természetes személy, és szerződését üzleti, vállalkozási, vagy kézműves tevékenységen kívül köti meg. Ld. pl., Kodex des österreichischen Rechts, LexisNexis, Wien, 2012/13, Verbraucherrecht, Prämbeil, 907.

24 Új Ptk. XV. fejezet, Szerződéskötés általános üzletkötési feltételekkel 6:77–6:81. §. Tisztességtelen általános szerződési feltételre vonatkozó szabályok 6:100–6:106. §, ezek között – Vállalkozások közötti tisztességtelen szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset: 6:106. §.

termékfelelőssége is.²⁵ Ezek a rendelkezések a ténylegesen nem egyenlő piaci helyzetekben (törvényi monopólium, szerződési monopólium – kartellszerződések révén, az egyik fél tényleges gazdasági erőfölénye), a gyengébb felet, pl. fogyasztót oltalmazzák, a másik fél oldalán előforduló piaci erőfölény egyensúlyozása céljából. E célt szolgálják különösképpen az említett termékfelelősségről szóló szabályok,²⁶ a kellékszavatosságon²⁷ túlmenően.

3. A visszterhes szerződések különleges hatálya

A visszterhes szerződések²⁸ különleges hatályának intézményei (a kölcsönös szolgáltatások feltűnő aránytalansága,²⁹ uzsoratilalom,³⁰ törvénykerülő szerződések tilalma³¹ is) a felek egyenrangúságát, a szolgáltatások kölcsönösségét és relatív arányosságát szorgalmazza.

A *laesio enormis* (a szolgáltatások szembevethető aránytalansága a visszterhes szerződésekénél) új szabályozása, gyakorlatilag a korábbi Ptk. 201. §-án alapul, némi módosítással. A módosítás szerintem nem szokásos és nem szerencsés. Ugyanis e jogszabályt, ahol és amely kódexben csak „szerepel” (OÁPtk., Code civil, stb.) csak a polgári jogi és nem pedig a kereskedelmi jogi

szerződésekre alkalmazzák. Az új Ptk. ezzel szemben, ezt a szabályt mindkét szerződéstípusra egyaránt alkalmazza. Sőt, e jogszabály szankcióiról való lemondást a magánszerződésekre nézve megengedi, a kereskedelmi és fogyasztói szerződésekre nézve tiltja. Ismeretes, hogy e jogintézménynek három eleme van: (1) hogy visszterhes szerződésről legyen szó; (2) hogy kölcsönös szolgáltatások piaci értéke között a szerződés megkötésének időpontjában szembevethető az értékaránytalanság – objektív elem; (3) hogy a szerződő felek egyike a szolgáltatások valós értéke tekintetében tévedésben volt – szubjektív elem. Utóbbi is, szegénylősen, valahogyan inkorporációt nyert.³² Nos, a kereskedelmi jogban, a harmadik elem, vagyis annak hiánya a döntő. Ugyanis a kétoldalú kereskedelmi szerződésben (ha mindkét fél vállalkozó) az általánosan elfogadott vonatkozó doktrína szerint egyik fél sem hivatkozhat a szolgáltatások való árára vonatkozó tévedésre, mivelhogy mindkét fél professzionális és ismernie kell a valós árat. Ennél fogva a kereskedelmi szerződésekénél *ex lege* kizárt a felén túli sérelem alkalmazása. Az új Ptk. a *laesio enormis* szabályát éppen a kereskedelmi szerződések esetén nem engedi kizárni. Persze más eset a fogyasztói szerződés, ahol az egyik fél kereskedő, professzionális, a másik nem. Tehát utóbbi lehet tévedésben a szolgáltatások valós

- 25 Új Ptk. LXXVII. Fejezet, A termékfelelősség, 6:550–6:559. §. Ezek szerint a termékkárért a hibás termék gyártója felel. A termék minden ingó dolog, akkor is, ha utóbb más dolog alkotórészévé vált. A termék akkor hibás, ha nem nyújtja azt a biztonságot, amely általában elvárható. A termékkár valakinek a hibás termék által okozott halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása miatt bekövetkezett kár.
- 26 Új Ptk. termékszavatosságról szóló 6:168–6:170. §, amely a gyártó, vállalkozó fogyasztó iránti felelősségét tartalmazza utóbbinak eladott ingó dolog, termék hibája miatt. A fogyasztó ennek értelmében követelheti a gyártótól a hiba kijavítását, vagy az áru kicserélését. Különbözik a termékfelelősségtől abban, hogy a hiba nem okozott testi épségben kárt. Az osztrák jogban ld. *Peitsche-Schmutzer*: Produktsicherheit, Produkthaftung. Manz Verlag, Wien, 2008, 1. Az (osztrák) termékfelelősségi törvény a fogyasztót a veszélyes termékektől oltalmazza, károkozás esetén kárfelelősséggel terhelve a gyártót. Az új Ptk. a 6:174. §-ban előírja a kártérítési igényt, mind a kellékszavatosság, mind a termékfelelősség esetén, ami akkor léphet fel, ha a kicserélésnek, a kijavításnak, a törvény szavai szerint, nincs helye. A kellékszavatossági felelősség szerződési forrású és a nem szerződészerű teljesítésért való felelősséget jelent. – A termékfelelősség azonban deliktális jellegű is lehet, mivel a hibás termék a fogyasztó testi vagy egészségi épségében okozott kárt. Megkülönböztethető a kellékszavatosság, a termékszavatosság, a műszaki áru eladásánál kötelező járulékos garanciaszerződéstől, melynek értelmében az eladó, kivételesen a gyártó felelős, a dolog „működéséért”. (Vagyis, amennyiben a vasaló nem vasal, az autó nem fut). A kellékszavatosság a visszterhes szerződésekhez fűződik és a szolgáltatások megközelítően egyenlő értékét oltalmazza, a rejtett hiba kiküszöbölése útján. (Rejtett hiba a fogyasztó által az áru első ellenőrzése által észre nem vehető hiányosság). A termékfelelősség szokásos szabályozása szerint, elsősorban a gyártó által a termékbiztonsági törvényi kötelezettségeinek megszegése miatt áll be, amennyiben ez kárt okozott. A terméket előállító vállalkozó felelős a veszélyes termék által okozott kárért, egészség vagy testi sérelem, vagy halál előidézése miatt, a tárgyi felelősség szabályai alapján. Ld. új Ptk. 6:535–6:539. §-ait. Egy európai bírósághoz eljutott példában az óvodában felrobbant a játéklabda és a gyermeknek zemsérülést okozott. A műszaki áruk vételéhez kapcsolódó járulékos garancia szerződéssel kapcsolatos felelősség pedig szerződési jellegű, melynek szavatossága a műszaki áru működésére – és nem értékére, mint a kellékszavatosságnál – vonatkozik. Nota bene, a Ptk. különleges felelősségi alakzatok egyikeként a LXXII. Fejezetben szabályozza a termékkárért való deliktális felelősséget (6:550–6:559. §). A termékkár alatt, mint már utaltunk rá, a Ptk. valakinek a hibás termék által okozott halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása miatt beálló kár, melyért a gyártó felelős (új Ptk. 6:552–6:553. §).
- 27 Új Ptk., Kellékszavatossági jogok 6:159–6:167. § (Rejtett) hibás teljesítés esetén a jogosult a dolog kicserélését vagy kijavítását igényelheti a kötelezett terhére.
- 28 Az új Ptk. 6:61. § előírja a visszterhesség általános vélelmét: „A szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár.” E rendelkezés elfogadható, de nem szokásos. Általában a visszterhesség vélelme csupán a kereskedelmi szerződésekre vonatkozik, hiszen a szerződések célja a nyereség. Ezzel szemben, a polgári jogi szerződésekénél a cél valamely szükség ellátása, ami nevesítésénél fogva lehet vagy visszterhes (pl. adásvétel, bérlet) vagy ingyenes (ajándékozás). Tehát a polgári jogi szerződések nem ab initio visszterhesek, azaz már nevesítésüknél fogva lehetnek ingyenesek (ajándékozás, kamat nélküli kölcsön, stb.) Ezek szerint a visszterhesség vélelmének kiterjesztése a polgári jogi szerződésekre, ahelyett, hogy csak a kereskedelmi jogi szerződésekre szorítkozna, szerintem nem helyeselhetően, eltér a szokásos kódex-szabályozástól.
- 29 Új Ptk. *Feltűnő értékaránytalanság* 6:98. § (1) Ha a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között anélkül, hogy az egyik felet az ingyenes jutatás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az aránytalanság, a sérelmezett fél a szerződést megtámadhatja. (2) Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette, vagy annak kockázatát vállalta. A felek az (1) bekezdésben megállapított jogot – fogyasztó és vállalkozási szerződés kivételével a szerződésben kizárhatják.
- 30 Új Ptk. *Uzsorás szerződés* 6:97. §; 6:113. § (3) bekezdés; 6:88. § (4) bekezdés. Az alaprendelkezés szerint, ha a szerződő fél a szerződés megkötéskor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis.
- 31 Új Ptk. *Joggal való visszaélés* (agere in fraudem legis), 1:5. §; *Fedezetelvonó szerződés* (agere in fraudem partis), 6:120. § (1–5) bekezdés.
- 32 Új Ptk. 6:98. § (1) bekezdés.

ára tekintetében. A megoldás szerintem nincs összehangban a vonatkozó klasszikus európai doktrínával.

Az *uzsora* az új Ptk.-ban ugyancsak kidolgozatlan. Hiányzik a másik fél kihasználásának szintagmája tekintetében a szokásos, nyitott felsorolásszerű pontosítás, nevezetesen a rászorultsági helyzet, a függő helyzet, tapasztalatlanság, értelmi fogyatékoság, a könnyelműség tényállásai.³³ Ezeket a konkretizáló, nyitott felsorolás útján előirányzott tényeket egyébként az OÁPtk.³⁴ továbbá a német BGB³⁵ és a svájci Kt.³⁶ is előirányozza.

A *clausula rebus sic stantibus* (megváltozott körülmények) intézményét a XX. századi európai kódexek sorra elfogadták, úgy mint a tartós visszterhes szerződések szolgáltatásainak utólagos, a szerződés megkötésének időpontjában előre nem látható körülmények hatására beálló aránytalanság (*laesio enormis post factum*) kiküszöbölési lehetőségét – és ezért vagy a szerződés korrekcióját, vagy a szorult helyzetben levő fél kérelmére a szerződés felbontását kérheti. Ezen intézmény szinte „elbújt” az új Ptk.-ban, más elnevezés alatt, de megvan. A *pacta sunt servanda* elve szerint a szerződést úgy kell teljesíteni, ahogyan szól, utólagos módosítási lehetőség nélkül. A *téorie del'imprevision* (Cour de Cassation Fr, 1916), megváltozott körülmények elmélete szerint ettől az elvtől el kell térni, ha a szerződés teljesítése időpontjában a megváltozott, a szerződés megkötésének időpontjában előre nem látható körülmények hatására a teljesítés „elnehezült”, és ennél fogva a kötelezettet súlyos gazdasági nehézségekbe sodorná. A szerződés megváltozott körülmények miatti módosítása megvan az új Ptk.-ban, de nem a szokásos elnevezés, hanem a bírósági módosít-

tás címe alatt. A szankciók között hiányzik a szerződés felbontásának lehetősége.³⁷

4. A szerződési szabadság

A szerződéskötési szabadság elve³⁸ egyaránt érvényes a polgári jogi és kereskedelmi jogi szerződésekre. Utóbbiaknál külön hangsúlyt nyer a vállalkozói szabadság,³⁹ mely tágabb jelentéstartalma ellenére, szerves része a szerződési szabadságnak. A szerződési szabadság szokásos doktrinális és gyakorlati tartalma szerint a szerződő fél szabadon választja meg azt, hogy kivel köt szerződést, milyen tartalommal⁴⁰ és tárggyal (szolgáltatással), azaz milyen típusú szerződést választ, továbbá, ha a törvény mást nem ír elő, egyszerű, formátlan⁴¹ (szóbeli) akarat-megegyezéssel. A szerződési szabadság szokásos általános korlátozását a jószokások, a közrend és a kényszerítő jogszabályok, azaz egyes tilalmak szabják meg.⁴² A különleges korlátok vonatkozhatnak a szerződés tárgyára, formájára (kötelező alaki kellékeire), a másik fél szabad megválasztásának lehetőségére (pl. az ún. csatlakozási szerződések esetében).

Amennyiben a szerződés ellentétben áll a szerződési szabadság (általános, pl.: közrend, jószokások), vagy különleges (pl.: tilos szerződések) korlátaival, az elvben semmis, kivéve, ha a törvény más szankciót irányoz elő. Utóbbira példa az uzsorás szerződés érvényben tartása a szolgáltatások kiegyenlítése útján, vagy a részleges semmisség szabályai szerinti érvényben tartás, a színlelt szerződés esetén a palástolt szerződés érvényben tartása.

33 Az *uzsora* nem szerencsés 1920–1944. évek közötti magyar jogtörténeti aspektusairól, okairól, ld. *Papp Anikó*: Uzsorabíróságok Magyarországon. Jura – A Pécsi Tudományegyetem ÁJK tudományos lapja, Pécs, 18. évfolyam, 2012/ 2. szám, 148–159.

34 Ld., *OÁPtk.* 879. paragrafusának (1) bekezdése szerint a szerződés semmis, ha ellentétben áll valamely tilalommal, vagy a jószokásokkal. A (2) bekezdés szerint a következő szerződések semmiek (....) 4. Ha valaki kihasználja a másik fél könnyelműségét, rászorultságát, hátrányos értelmi képességét, tapasztalatlanságát vagy függő helyzetét és ezáltal magának, vagy harmadik személynek olyan szolgáltatást biztosít, melynek értéke a másik szolgáltatással szembevető aránytalanságban áll. (Ld. pl. in: *Codex des österreichischen Rechts*, bearbeitet von *Dr. Franz Mohr*, ABGB, LexisNexis, Wien, 2012/2013, 98.)

35 *BGB*, 138. §, jószokás-ellenes szerződések, *Uzsora*. (1) A szerződés mely ellentétben áll a jószokásokkal, semmis. Különösképpen semmis az a jogügylet, melynek alapján valaki másnak szorult helyzetét, tapasztalatlanságát, belátóképességének hiányát, vagy egyéb akaratgyengeségét kihasználva, a maga vagy harmadik személy javára olyan vagyoni előnyt ígér vagy biztosít, mely szembevetően aránytalan az általa nyújtott szolgáltatással. Ld. pl. in: *Prütting-Wegen-Winreich*: BGB Kommentar, Luchterhand, 2007, 155., a kommentárral: 169-ig.

36 *Obligationenrecht*, Svájc, 21. szakasz: Amennyiben a szerződés a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között szembevetően aránytalan kötelezettségeket hozott létre, melynek megkötésére az egyik fél által a másik fél szükséghelyzetének, tapasztalatlanságának, vagy könnyelműségének kihasználása került sor, a sérelmezett fél egy éven belül jogosult arra, hogy a másik felet értesítse arról, hogy a szerződést tovább nem állja, és hogy igényelje az általa nyújtott szolgáltatás visszatérítését. Ld. pl. in: *Obligationenrecht*, Bundeskanzlei, Bern, 1984, 5.

37 Új Ptk. XXVII. Fejezet: A szerződés módosítása, 6:192. § (Bírósági szerződésmódosítás). Ennek (1) bekezdése szerint bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené. A módosítás feltétele az, hogy a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható, a körülmények megváltozását nem ő idézte elő, a körülmények megváltozása nem tartozik a rendes üzleti kockázatok körébe. Ez eddig rendben volna. Hiányzik a másik rendszertől szankció, a tartós, visszterhes szerződés előre nem látható körülmények miatt a kötelezettet súlyos gazdasági nehézségekbe sodrása következtében, a szerződés felbontásának lehetősége.

38 Új Ptk, 6:59. § (1–2) bekezdés.

39 Magyarország Alaptörvénye, M) Cikk, (1) bekezdés: Magyarország gazdasága az értéktéremtő munkán és a vállalkozás szabadságán nyugszik.

40 Új Ptk. 6:59. § (2) bekezdés, 6:60. § (1–2) bekezdés – jogszabály által meghatározott szerződési tartalom.

41 6:70. § (1–3) bekezdés. Írásbeli alakhoz kötött szerződés. Írásbeli alakhoz kötött szerződés megkötésére az ajánlatot és az elfogadást is írásban lehet megtenni. Nem kötelező, hogy a szerződés egy okiratban szerepeljen.

42 Pl. *Szalma József*: A jószokások (jóerkölcs) és a közrend megsértésének jogi következményei a magyar polgári jogban, Magyar jog, Budapest, 2011/7. 397–412.

5. A semmisség, megtámadhatóság, érvénytelenség és hatálytalanság

A(z abszolút)semmisség jogkövetkezményei a közérdeket (*die gute Sitten, l'ordre public, jóerkölcs*),⁴³ a megtámadhatóság (relatív semmisség) szabályai⁴⁴ pedig a felek magánérdekét (akarathibás szerződés esetén, mint tévedés,⁴⁵ megtévesztés, kényszerhatás, vagy jogellenes fenyegetés)⁴⁶ hivatott biztosítani. A *konvalidáció*⁴⁷ a megtámadható, zömében akarathibás szerződések érvényesülését szolgálja azáltal, hogy a tévedésben, megtévesztés vagy kényszerhatás alatt álló fél az előirányzott megtámadási határidőben⁴⁸ nem él megtámadási jogával. Ide tartozik a *színlelt* és *palástolt*,⁴⁹ valamint *fiktív* szerződések köre is, legalábbis az új Ptk. szerint, bár szerintünk valójában nem egészen. Ugyanis az akarathibák lehetnek tudattól függetlenek (pl.: tévedés), de tudatosak is, mint kényszerhatás, vagy akár a színlelés.

A színlelt szerződés a tudatos, mindkét fél által szándékosan elkövetett akarathiba kategóriájába sorolható, ennél fogva a tudatosság *causa-tartalmától* függően, lehetnek *kerülő* szerződések (*Umgehungsge-schäfte*), de lehetnek jóhiszemmel nem ellentétesek is. (Jóhiszemű a színlelés, ha színlelt szerződést a gyermek, atyja halálos ágyán, azért köti meg, hogy őt megnyugtassa). Ezek az akarati és nyilatkozati elv divergenciájának ún. tudatos eltérései. Szemben a tévedéssel, mely nem tudatos akarathiba. A megtámadási határidő eredménytelen elteltével a polgári törvénykönyvek rendszerinti szabálya szerint az akarathibás szerződés *ex lege* érvényessé válik. A semmis szerződés elvben nem konvalidálható (nem tartható érvényben, mivel az nem magánérdeket, hanem közérdeket

sért. Kivételt képez az uzsora, mert érvényben tartható a kölcsönös szolgáltatások kiegyenlítésével.

A *konverzió* nem más, mint a semmis szerződés átalakítása más érvényes szerződéssé (pl. tilos adásvétel átalakítása megengedett haszonbérletté), felek javaslatára, szerintünk csupán bírói közreműködéssel, a szolgáltatások módosításával, pl.: az adásvételi ár haszonbérletté történő minősítésével, vagy az eladott dolog nem kerül át a volt vevő tulajdonába, hanem csupán haszonbérleti alapozású jogszerű birtokában maradhat.⁵⁰

Semmis szerződés érvényben tartható akkor is, ha csupán egyes rendelkezések semmisek, s nélkülük a felek egyező akaratával, érvényben tartható a szerződés (részleges *semmisség*).⁵¹

Az új magyar Ptk. alapvetően négy típusú „érvénytelenséget”, a szerződés érvényét érintő jogkövetkezményt irányoz elő. Az első a semmisség, a második a megtámadhatóság, a harmadik az érvénytelenség, a negyedik a szerződés hatálytalansága. Az érvénytelenségi⁵² szabályok közösek, s alkalmazásuknak, értelmezésem szerint, akkor van helye, ha a többi érvénytelenségi esetben a törvény mást nem ír elő.

A *hatálytalanság*⁵³ tulajdonképpen szerintem nem érvénytelenség, hiszen ez se közrendsérelmet, se akarathibát nem jelent. Éppen ellenkezőleg, a szerződő felek akaratából az ilyen szerződés hatályának beállta halasztást (halasztó feltétel), vagy megkötését követően azonnal beálló hatálya felfüggesztést nyerhet (bontó feltétel).

A hatály beállta függhet a szerződés előzetes, vagy utólagos jóváhagyásától is, amennyiben a törvény kivételesen engedélyezést, vagy jóváhagyást ír elő. Ilyen pl.: idősebb kiskorú szerződése,⁵⁴ vagy cselekvőké-

43 Új Ptk. 6:96. § Jóerkölcsbe ütköző szerződések, mint generálklauzulába ütköző szerződések, szemben a tilos szerződésekkel, melyek konkrét imperatív jogszabályba ütközöek, ld. Ptk. 6:96. §. Az új Ptk. 6:88. § (1) bekezdése értelmében a semmis szerződés megkötésének időpontjától érvénytelen. Az alapvető szankció a szerződés megkötését megelőző helyzet helyreállítása. Ld. Ptk.6:112. § (1–2) bekezdés – Eredeti helyzet helyreállítása. Ennek értelmében mindkét fél kérheti szolgáltatásának természetbeni visszatérítését, miközben gondoskodni kell a szolgáltatások eredeti értékegységnyűlővénak fenntartásáról. A 6:113. §-a szerint pedig, ha a természetbeni helyreállítás nem lehetséges, a bíróság elrendelheti az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás pénzbeli megtérítését.

44 Új Ptk. 6:89. § (1–5) bekezdés: Megtámadás.

45 Új Ptk. 6:90. § (1–3) bekezdés.

46 Új Ptk. 6:91. paragrafus (1–2) bekezdés.

47 Új Ptk. 6:89. § (5) bekezdés. Szerintem problematikus a (4) bekezdés, mely szerint a megtámadásra jogosult a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogás útján megtámadási jogát akkor is érvényesítheti, ha a megtámadási határidő már eltelt. Külön tanulmányt érdemel ennek kritikája. Más: az új Ptk. (6:89. §) szemben az általánosan elfogadott megtámadási szabályokkal, *ex tunc* (szerződés megkötésének időpontja) semmisséget irányoz elő – *ex nunc* (megtámadás időpontja) semmisségi hatály ellenében. Az *ex tunc* semmisségi hatály a semmisségre és nem a megtámadhatóságra jellemző. A semmisségnél szokásos az előző helyzet szerződés megkötése előtti helyreállítása, a megtámadhatóság esetében, azért mert a (relatív) semmisség hatálya a semmisség megállapításának idejétől kezdődik, a jóhiszemű fél megtarthatja szolgáltatott dolog gyümölcsseit. Egyébként az új Ptk. előírja a konvalidációt a felek akaratából, ld. Ptk. 6:111. § (1–2) bekezdéseit.

48 Az új Ptk. 6:89. § (3) bekezdése szerint: A megtámadási jog a szerződés megkötésétől számított egyéves határidőn belül a másik félhez intézett jognyilatkozattal vagy közvetlenül a bíróság előtti érvényesítéssel gyakorolható.

49 Új Ptk. 6:92. § (Titkos fenntartás, színlelt szerződés).

50 Új Ptk. 6:88. § (2) bekezdés. A Ptk. szerint, ha a semmis szerződés más szerződés érvényességéi kelleikének megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellentétes. Problematikus megfogalmazás. Felesleges a feltehető szó. Nem a feltehető, hanem a valós szándékának nem felel meg. Hiányzik az, hogy a konverzió a bírósági közreműködés révén történik. Ugyanis a semmis szerződés közérdeket sért, ennek szanálását a felek nem valósíthatják meg bíróságon kívüli akaratukkal, ezt csak a közérdeket értelmező bíróság teheti meg, a felek konverziós kérelmére, a megelőzően megindított semmisségi perben.

51 Ptk. 6:114. § (1–2) bekezdés. Fogyasztói szerződés részleges érvénytelensége: 6:114. § (2) bekezdés.

52 Új Ptk. XIX. Fejezet, 6:108–6:114. §.

53 Új Ptk. VII. cím, A szerződés hatálya, hatálytalanság, 6:116–6:120. §.

54 Új Ptk. 2:12. § (A korlátozottan cselekvőképes kiskorú). A korlátozottan cselekvőképes kiskorú az a személy, aki 14 éves korát betöltötte és nem cselekvőképtelen. Az ő jognyilatkozatának érvényességéhez szükséges törvényes képviselőjének hozzájárulása.

ességében részlegesen korlátozott felnőtt korú esetében szülő, vagy gyám jóváhagyása,⁵⁵ vagy a koncessziós szerződés esetén az illetékes ügyintézési szerv engedélyezése.⁵⁶

Az új Ptk. nem ismeri az ún. *nemlétező* szerződés fogalmát. Ez alapvetően akkor fordulhat elő, ha a felek közötti akarat-megegyezésnél félreértés történt (*diszensis*), vagy a tárgy eleve (*ab initio*) lehetetlen. A francia elmélet a nemlétező szerződésekre nézve a semmisségi jogkövetkezmények alkalmazását javasolja, kivéve a konverzió szabályát, hiszen a pl.: tárgy miatt lehetetlen szerződés nem alakítható át „létezővé”.⁵⁷

6. A szerződés értelmezése

A szerződés értelmezésével kapcsolatos rendelkezés, mely mind a polgári jogi, mind a kereskedelmi jogra egyaránt érvényes, szerintem hiányos, csupán azt az egyébként általánosan elfogadott normát tartalmazza, hogy a szerződési nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni.⁵⁸

7. A kereskedelmi státusz- és dinamikus jog, a munka-szerződés

A kereskedelmi „státuszjog” (a vállalkozások jogállása)⁵⁹ az új Ptk.-ban jogtechnikailag önálló könyvben, tartalmi szempontból azonban, a szűkebb értelemben vett polgári jog mintegy háttér szabályaival (pl.: a személyek jogával, általános rendelkezéseivel) szerves kapcsolatban álló szabályrendszerként épül fel. Az új Ptk. kiterjesztette szerintem helyeselhetően a jogi személyek fogalmát olyan társaságokra, melyek a korábbi Gt. szerint nem rendelkeztek jogalanyisággal, bár aktív és passzív perlési jogképességgel rendelkeztek. A kereskedelmi „dinamikus” jog (egyes kereskedelmi szerződések) pedig a kötelmi jog különös ré-

szében, az egyes nevesített szerződések körében található meg.

E sorok szerzője az új Ptk. kapcsán megjelentetett tanulmányában⁶⁰ annak a véleménynek adott hangot, hogy helyesebb lett volna a relatív monizmus elvét alkalmazni. Vagyis azt, hogy a kereskedelmi jog státuszjogi részét külön kereskedelmi törvényben kellett volna szabályozni, mint eddig is, a meghozatala után többször módosított Gt.⁶¹ óta. Fő érve az volt erre nézve, hogy e része a polgári jognak más jelentős polgári törvénykönyvekben (francia CC, német BGB, osztrák ÁPtk.) kódexen kívüli, külön kereskedelmi törvénykönyvekben nyert szabályozást, és ez nemkülönben így volt a hagyományos magyar kodifikációs gyakorlatban is (kezdve az 1875. évi kereskedelmi törvénykönyvvel, újabban folytatva a 2006-os Gt.-vel).

A kereskedelmi jog különállásának persze – a polgári korszaktól kezdve, a természetes és jogi személyek forgalomban való részvételének elvi mellérendelését követően – szűkebb köre, kevesebb helye maradt. Mégis, kodifikációs szemszögből szemlélve maradt egy elvi különállási érv, az, hogy a vállalkozási „státuszjog” változókényabbnak mutatkozott itthon és külföldön is, a klasszikus polgári jogi jogintézményeknél. Az egyes kereskedelmi szerződéseknek, a klasszikus polgári jogi szerződéseknek a relatív monizmus értelmében helye van, s helyet is nyert az új Ptk.-ban. Mindenképpen helyesnek tűnik a tipikus, már kialakult kereskedelmi szerződések inkorporációja (pl.: hitel⁶²), míg a nem teljesen kiforrott, vegyes (atipikus) kereskedelmi szerződéseké, melyek több tipikus szerződés (pl.: adásvétel, bérlet, hitel) kombinációjából állnak (pl.: amilyen a franchise,⁶³ faktoring,⁶⁴ leasing,⁶⁵ stb.), ha nem is árt, szerintem nem volt érdemes beépíteni a kódexbe. Annál inkább, mert ezeket a szerződéseket az újabb kötelmi jogi reformok (pl. a 2002. évi német BGB Schuldrechtsreform⁶⁶) sem vették fel a nominált (nevesített) szerződések körébe. Ugyanis e szerződések

55 Új Ptk. 2:20. § (1) bekezdés: Cselekvőképességében részlegesen korlátozott személynek a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportokra vonatkozó jognyilatkozatának érvényességéhez gondnokának hozzájárulása szükséges.

56 Új Ptk. VII. Cím, A szerződés hatálya, hatálytalanság, 6:116–6:119. §.

57 Pl. *Bienvenex*: Des conditions impossibles, illicites au contraire aux moers dans les actes á titre gratuit, thèse, Rennes, 1899.; *Lepelletier*: Des condicions impossible, illicites et contraire aux moers, thèse; Paris, 1899.; Otetelesan: Effets de la condition impossible, illicite et contrair eaux moers dans les actes a titre gratuit, thèse, Paris, 1910. Ld., újabban, *Peltier*: L'inexistence en droi tprivé, Revue de la recherche juridique., 2000/3. A francia Code civil 1108. szakasza értelmében a szerződés létrejövetele és érvényének lényeges feltétele a felek akaratmegegyezése a kötelezettségvállalásról, a szerződő felek cselekvőképessége, a szerződés tárgya, s ha szükséges, alakja, valamint a kötelelem megengedett jogcíme. Ld., *Code civil*, (szerk. A. Tisserand, G. Widerkehr, F. Jacob, X. Henri, G. Venandet), Paris, Dalloz, 2003, 890.

58 Erre vonatkozó véleményünket és norma-javaslatunkat a Valóság c. folyóirat e tanulmányunkban már hivatkozott számában (2012/10.) megjelentetett cikkünkben.

59 Új Ptk. Harmadik könyv, Jogi személyek, harmadik rész, Gazdasági társaságok joga. A 3:88. §-tól kezdődően. V. ö.: Gt. 1-367. §.

60 A Valóság c. folyóirat 2012. évi 10. számában, az új magyar Ptk. egészének szentelt tanulmányomat.

61 A 2006. évi IV törvény a gazdasági társaságokról, in: *Gárdos Péter*: A Polgári Törvénykönyv, Complex Kluwer, Budapest, 2013. 365.

62 Az új Ptk. kereskedelmi jogi hitelszerződésre vonatkozó 6:382. §, „szemben” a polgári jogi kölcsönrel (6:383-389. §). A 6:382. § (1) bekezdése szerint a hitelszerződésnek, mely hitelkeret rendelkezésre bocsátását nyújtja, egyik faja a kölcsön, melyhez csatlakozhat a kezességi szerződés, és a garanciaszerződés.

63 Jobbérleti, franchise szerződés, új Ptk. 6:376-6:381. §.

64 Új Ptk. 6:405–6:408. §.

65 Új Ptk. 6:409–6:414. §.

66 Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts vom 2001.11.01, Bundesgesetzblatt I. 3138, mit einer Neubekanntmachung des BGB vom 2.02.2002 eingeführt hat (2002. január 2-án lépett hatályba). *Prütting-Wegen-Weinreich*: BGB Kommentar. 2. Auflage, Luchterhand, 2007, 2.; *Daubler-Gmelin*: Neue Juristische Wochenschrift, 2001, 2281.

még „fejlődésnek” vannak kitéve, ennél fogva nyugodtan rábíthatóak (lettek volna) a szerződési autonómiára, vagyis, kódexen kívül kellett volna hagyni őket, mint nevesítetlen szerződéseket. Ugyanakkor, a vegyes (atipikus) szerződésekről szóló doktrína, mely a legtöbb bírói gyakorlatban is elfogadott, jogvita esetén, pl.: a túlsúlyban levő szerződés alkalmazásának elve alapján ítéli meg azt, hogy mely szerződés szabályait kell alkalmazni. Amennyiben pl.: a vegyes, több szerződést magában foglaló szerződés kapcsán felmerült a formakötelezettség betartása – abban az esetben, ha közülük az egyik szerződés formális, a másik konszenzuális – az egész vegyes szerződés formálisnak minősíthető, ha benne a döntő, túlnyomó szerződés formális, tehát rá nézve, létrejövetelének feltétele a törvény által előírt alaki kellék (forma *ad solemnitatem*, vagy ún. lényeges, jogkeletkeztető forma).

A kodifikációs elmélet és tapasztalat szerint fejlődésnek, változásoknak kitett „joganyagot” érdemesebb a könnyebben módosítható kódexen kívüli (*Sondergesetzgebung*) jogszabályba, pontosabban törvénybe iktatni.

A munkaszerződés, habár polgári jogi alapjaiban stabil (a munkaadó és a munkavállaló közötti munkaviszony létrehozására irányuló visszerthes szerződés), kiforrott, és e részében minden klasszikus magánjogi kódexben szabályozást nyert (CC 1804, BGB 1896, OÁPtk. 1811), az új Ptk.-ból kimaradt, azzal az érveléssel, hogy ezt a szerződést mind egyedi, mind a kollektív „változatában” átvette az új (2011. és 2012. évek során alapjaiban módosított) Mt.⁶⁷ – az új Ptk. doktrinálisan meghirdetett, teljességre való törekvése ellenére. Amennyi érv volt és van az egyik „póluson”, – a stabil jogkörnyezet kialakítása végett – a gazdasági társaságok státuszjogának kódexbe emeléséhez, annyi argumentum volt és van a másik „pólus”, a munkaszerződés (legalább az egyedi munkaszerződés szintjén) stabil joganyagának beemelése mellett. Anélkül, hogy ezzel az Mt. kiürült volna, hiszen annak rendszerinti célja elsősorban a szociális jogosultságok szabályozása. E kétely, kérdés megoldása azonban megoldást nyert a munkajogi kódex javára, azzal, hogy e kódexben nem szabályozott részben a Ptk. vonatkozó általános háttérszabályait kell alkalmazni.⁶⁸

A monista és dualista kódex-disputa és a teljesség inkorporációs mértékének meghatározása az új Ptk. országgyűlési elfogadásával, kihirdetésével ugyan illetően eldőlt, úgy tűnik, azonos helyzetekben nem teljesen konzekvens módon, a monista elv javára. Ezért utólag szinte „teoretikusnak” tűnhet az ezzel kapcsolatos eszmecsere, megfontolás. Mégsem csupán erről van szó, ugyanis az eredeti kódexcél az volt, hogy az új kódex alkalmazásának napjától (2014. március 15.) lehetőleg tartósan ne szoruljon lényeges módosításra. Többek között a polgári jogban oly fontos jogbiztonság és a bírói gyakorlatnak a törvény jelentéstartalmát mélyítő kialakításához szükséges változtatlan jogintézményi normatartalom miatt.

A kódex kétharmados törvény, nem véletlenül, hiszen arra hivatott, hogy a polgári jogviszonyokat tartósan, a polgári jog „alkotmányaként”, – Vékás Lajos szavaival élve „világítótoronyként” – szabályozza, hozzájárulván a polgári és a kereskedelmi jogviszonyokban kívánatos diszpozitív (megengedő), de ugyanakkor szuppletorikus vagy szubszidiárius (ha a szerződés nem szabályoz másként, az eredendő diszpozitív törvényi jogszabály kötelezővé válik) szabályozási háttérének kialakításához. A törvény a szerződési jogban szokásos diszpozitív szabályozási módszere helytálló, enélkül nem képzelhető el az új Ptk.-ban a szerződési alapelveként meghirdetett szerződéskötési szabadság⁶⁹ (ennek ésszerű és általánosan elfogadott korlátaival, mint a jóerkölcs,⁷⁰ kényszerítő jellegű jogszabályok,⁷¹ jóhízeműség és tisztesség⁷²). Ennél fogva második ranghelybe került a még a régi Ptk. szerződéseket bevezető, a jogszabállyal meghatározott szerződési tartalomról szóló rendelkezése.⁷³

8. Kontinuitás és diszkontinuitás, a Csjt. és a Gt. jelen-tősen adaptált beemelése

Az új és a régi Ptk., valamint Csjt. és a Gt. (fennebb hivatkozott) tükrös kiadásai is mutatják, hogy a „rég” Ptk. iránti kontinuitás és diszkontinuitás elmélete tekintetében megmaradt az egyik és a másik is, utóbbi hangsúlyosabbá tételével. Számos, az időköz-

67 A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 42–62. §. Ld. a munkaszerződésre és kollektív szerződésre vonatkozó kódexbe való beillesztésére, inkorporálására vonatkozó javaslatunkat: *Prugberger Tamás–Szalma József: A munkaviszonyról szóló szerződés és az új Ptk.*, Gazdaság és Jog, 2012/10. 14–17.

68 Az Mt. a polgári jogi szabályok alkalmazásáról 31. (jognyilatkozatok) és 177. (kártérítés) §-aiban szól kifejezetten. Az Mt. 31. § szerint „a jognyilatkozatokra egyebekben (megj.: tehát Mt-vel nem szabályozott részben) – a Ptk XVII–XXII. fejezeteinek rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a megállapodás bírói uton nem módosítható.” Az Mt 117. § az Mt-vel nem szabályozott részben hivatkozik a Ptk. kártérítési szabályaira: „A kár megtérítésére egyebekben a Ptk. XXXI. fejezetének szabályait kell alkalmazni.” Egyébként az Mt. számos helyen szabályozza azt, ami a Ptk-k rendszerinti szabályozási joganyaga kellene legyen, és az új Ptk-ban az is vált: pl. személyhez fűződő jogok védelme (9. §), feltétel és időhatározás (19. §), alaki kötöttség (22. §), határidő számítása (25. §), semmisség és megtámadhatóság (27–30. §). Szerintem felesleges a kettős, esetenként ismétlődő szabályozás.

69 Új Ptk. 6:59. §.

70 Új Ptk. 6:96. §.

71 Új Ptk. 1:5. § (joggal való visszaélés), 1:4. § (felróhatóság) és 1:2. § (értelmezési alapelv). Utóbbi szerint a Ptk. rendelkezését az ország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni. A Ptk. 6:95. § szerint semmis az a szerződés, amely (értsd: kényszerítő és nem diszpozitív, megengedő) jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály (értsd: kényszerítő és nem diszpozitív, megengedő jellegű) megkerülésével kötöttek, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz.

72 Új Ptk. 1:3. §.

73 Új Ptk. 6:65. §.

ben, a rendszerváltás után többször módosított 1959. évi IV. törvény stabilnak mutakozó rendelkezése bekerült az új kódexbe, de ugyanakkor kiiktatásra kerültek a korábbi Ptk. még helyenként megmaradt „anachron” rendelkezései. Számos új rendelkezés került be a kódexbe, pl.: az ún. sérelemdíj⁷⁴ (a nem vagyoni kárpótlás területén), továbbá egyes eddig külön törvényben szabályozott részek, alapelvek nyertek beemelését, pl.: az Inyvtv.⁷⁵ alapelvei.⁷⁶

Az új kódex hatálybalépésével egy időben megszűnnek a Csjt., a Gt. és más törvények arra való tekintettel, hogy a gazdasági társaságok jogállási szabályainak beemelése mellett helyeselhetően, a *családi jog*⁷⁷ egésze indokoltan külön könyvben, elkülönült, a családi jogi kapcsolatok fokozott oltalmát jelentő alapelvek mentén⁷⁸ bekerült a kódexbe. A családjogi szabályozásnak helye van a kódexben, a családi kapcsolatok fokozott oltalmának érdekében, a korábbi Csjt. különállása helyett. Tévesnek mutakozott az a rendszerváltás előtti nézet, mely szerint a különálló Csjt. jobban oltalmazza a családot, mint a kódexbe emelt. Ugyanis a polgári jog egésze, a mellérendelési elv, ezzel együtt a személyi jogosultságok kódexbe emelése egymással összefüggő normákká váltak, magánjogi, de egyúttal társadalmi szemszögből védett kapcsolatokká is. Így a Ptk. a családi jogi kapcsolatokat egészében szemlélve jobban óvja, mint a Csjt. különállása. Egyébként az európai kódexek (BGB, ABGB, Code civil, Codice civile, stb.) a magánjog szerves részének tekintik a családi jogot. Normatív szemszögből szemlélve, a nem csupán személyi kapcsolatot jelentő házassági vagyoni szerződés⁷⁹ is megerősítést nyert, mely már a korábbi, módosított Csjt.-ben helyes megoldásnak mutakozott. Ugyanis ez fakultatívva tette a módosít-

tás előtti Csjt. kötelező közös házastársi vagyonszerzését. Ha az egyik házastárs korlátlan felelősségű társaság alapítója, a másik nem, házassági vagyoni szerződés hiányában a társaság kötelmi tartozásaiért nemcsak a vállalkozás nemcsak (belső)vagyonával felel, hanem erre az ezen kívüli közös házastársi vagyon, szerzemény is „rámegy”. Ebben annak a házastársnak a hozzájárulása is, aki korlátlanul felelős társaságnak nem volt alapító tagja, tehát felszámolásának okaihoz sem járulhatott hozzá. Ami nyilvánvalóan méltánytalan lenne.

9. Ingatlan-nyilvántartás és tulajdonbiztonság

Az Inyvtv.-nek, habár eddig is számos módosítást ért meg, várható a további módosítása annál fogva, hogy az ingatlan-nyilvántartási alapelvek (bejegyzés, nyilvánosság, rangsor, bizalmi elv, stb.) átkerültek az új Ptk.-ba. Az új Ptk. nem telepíti át az ingatlan-nyilvántartást az eddigi államigazgatási (földhivatali) hatáskörből bírói hatáskörbe, mivel eljárási rendelkezéseket nem, csupán anyagi jogi jellegű szabályokat tartalmaz.

Egyébként e sorok szerzője számos hazai⁸⁰ és külföldi munkájában, nem egyedül a magyar civilista jogirodalomban,⁸¹támogatta – a tulajdonbiztonság és a beruházási bizalom fokozása céljából a telekkönyvi eljárás bírói hatáskörbe való utalását. Azért is, mert az államigazgatási eljárásban érvényesül a diszkréciós elv, ami a bejegyzés jog-keletkeztető voltát megkérdőjelezheti. Ez nem történhet meg a bírói hatáskör esetében, mely nem a diszkrécióhoz, hanem eleve a törvényi jogszabályokhoz kötött.

74 Új Ptk. 2:52. § (1–3) bekezdés. Értelemszerűen ezek a rendelkezések csupán a természetes személyekre vonatkoznak.

75 Az ingatlan-nyilvántartásról szóló többször módosított 1997. évi CXLI. törvény, legutoljára módosítva a 2012. évi LXXXV., LXXXVI. törvényekkel, 2013. II. 1-jétől kezdődő hatállyal. Az alapelvekről *Szalma József*: Ingatlan-nyilvántartás. Telekkönyvi jog és eljárás. Budapest, ELTE ÁJK, 2005, 57–102. *Kurucz Mihály*: Magyar ingatlan-nyilvántartási jog, a bizalomvédelmi joghatások tükrében. Budapest, ELTE ÁJK, 2007. 76. 159., 185.; *Anka Tibor–Gárdos István – Nemes András*: A zálogjog kézikönyve. HVG-Orac, Budapest, 2003. 148.; *Cséska Éva Katalin–Darák Péter–Hidasi Gábor–Kovács László–Zámbó Tamás*: Az ingatlan jogi kézikönyve – az ingatlan a polgári jogban. KJK, Budapest, 2004., 54–59.

76 Új Ptk. Otödik Könyv, Negyedik rész, Az ingatlan-nyilvántartás, X. Cím, Az ingatlan-nyilvántartás és annak elvei (nyilvánosság elve, okirati elv, bejegyzési elv, rangsor elve, közhitelességi elv) – 5:165-5:170. §; 5:171-5:181. §. *Vékás Lajos–Gárdos Péter*: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex-Wolters Kluwer, Budapest, 2013. 493–503.

77 Ld. az új Ptk. családi jogi rendelkezéseinek elemzését: *Szeibert Orsolya*: Az új Ptk. családjogi rendelkezései. Jogtudományi Közlöny, 2013/5. (II. Rész).

78 Új Ptk. Negyedik Könyv: Családjog, Első rész, Alapelvek, 4:1.–4:4. § (a házasság és a család védelme, a gyermek érdekének védelme, a házastársi egyenjogúság védelme, a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve).

79 Új Ptk. 4:63–4:68. §. Az alaprendelet szerint (1) a házassági vagyoni szerződésben a házastársak maguk határozhatják meg azt a vagyoni rendszert, amelyet a házastársi vagyonszövetség helyett a szerződésben meghatározott időponttól, életközösségük időtartama alatt, a vagyoni viszonyaikra alkalmazni kell. (2) A felek a házassági vagyoni szerződésben vagyonuk meghatározott részei tekintetében különböző vagyoni rendszereket köthetnek ki, és eltérhetnek a törvényes vagy a választott vagyoni rendszer szabályaitól is, ha az eltérést e törvény nem tiltja. [4:63. § (1) és (2) bekezdése] Házassági vagyoni szerződést a házastársak és a házastársak személyesen köthetnek. [4:61. § (1) bekezdés] E szerződés nem tartalmazhat e szerződés előtt egyik fél korábbi kötelezettségeire vonatkozó visszamenő rendelkezést. Harmadik személlyel szemben a külön, vagy közös vagyonra vonatkozó rendelkezés csak akkor érvényes, ha harmadik személy erről tudott vagy tudnia kellett volna. [4:6. § (2) bekezdés] Alakosság tekintetében az új Ptk. a közokirati (nota bene, nyilván közjegyzői), vagy ügyvédi ellenjegyzés mellett magánokirati formát szabja meg az érvényesség feltételeként. Egyébként az új Ptk. a házassági vagyoni szerződésnek harmadik személy iránti hatályát csak akkor irányozza elő, ha azt a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásába bevezették. [4: 65. § (2) bekezdés].

80 Pl. *Szalma József*: Ingatlan-nyilvántartás. Telekkönyvi jog és eljárás. Bibliotheca Iuridica, ELTE ÁJK Állam-és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai, Budapest, ELTE ÁJK, 2005., *Szalma József*: Az ingatlan-nyilvántartás bírósági vagy közigazgatási hatáskörbe tartozásáról. Jogtudományi Közlöny, Budapest, 2002/12. 499–506.

81 *Kurucz Mihály*: Az ingatlan-nyilvántartás szervezeti – hatásköri aspektusa: bíróság, vagy közigazgatási hatóság, Gazdaság és Jog, 2003/7–8. 15–28.

II. A hatálybalépésről

1. A polgári jogi normák hatálybalépéséről szóló (európai) doktrínák – A polgári jogi normák időbeni hatálya

Az új polgári jogi jogszabályok pillanatnyi hatályáról szóló doktrína. A francia elméletben kifejtett, a polgári jogi normák, jogszabályok időbeni hatályáról szóló egyik álláspont szerint az új és a régi polgári jogi norma hatálya egymástól szigorúan elhatárolódik. A régi törvényt az új törvény, hatálybalépését követően, az új törvény maradéktalanul felváltja. Ettől kezdődően a régi törvény megszűnik teljes egészében, helyébe az új törvény lép, függetlenül attól, hogy az új törvénynek van-e hatálybaléptetési átmeneti rendelkezése, vagy követi-e külön végrehajtását szabályozó törvény. Más lehetséges értelmezés szerint a pillanatnyi hatály azt jelenti, hogy tartós kötelmi szerződés vagy más jogügylet esetében a jogügylet érvényességének, létrejvetelének feltételeit a létrejvetel időpontjában érvényes „rég”i, a teljesítés tekintetében pedig az „új” törvény szerint kell megítélni. Egyik rálátás szerint ez a megoldás nem tekinthető visszamenő hatálynak, hiszen a „rég”i törvényt alkalmazza a jogügylet létrejvetelére vonatkozóan, s az új törvényt csupán a teljesítésre nézve, arra a tényállásra, mely „átível” az új törvény hatálybalépésének idejére. Más lehetséges álláspont szerint azonban a teljesítésre vonatkozatható új törvény alkalmazása részleges visszamenő hatályt jelentene, hiszen a következetes pillanatnyi hatály semmilyen elemében nem kellene érintse a korábbi tartós jogviszonyt, sem létrejvetelére, sem teljesítésére nézve. Más szóval, a teljesítésre is a korábbi törvényt kellene alkalmazni, függetlenül attól, hogy a teljesítés időpontja már az új törvény hatálybalépése idejére esik. Ezt az álláspontot támogatja a jogbiztonság elve.

Az új polgári jogi jogszabályok jövőbeni hatályáról szóló elmélet továbbfejleszti a pillanatnyi hatályról szóló doktrínát. Szerinte ugyanis az új polgári jogi jogszabály csak a jövőben létrejövő polgári jogi jogviszonyokra alkalmazható. Ezt követeli meg a jogbiztonság és a szerzett jogok elve.

A polgári jogi normák visszaható hatályának tilalma. Ennek értelmében az új polgári jogi jogszabályoknak nem lehet visszamenő hatálya az olyan polgári jogviszonyra nézve, mely az új polgári jogi normát megelőzően jött létre. A megelőző törvény hatálya idején létrejövő jogviszonyokra nem alkalmazható az új törvény. A korábbi törvény idején létrejövő tartós polgári jogi jogviszonyra nézve a jogviszony létrehozatala időpontjában érvényes törvény szabályai a mérvadóak, függetlenül attól, hogy időközben az új törvény hatályba lépett.

A polgári jogi normák időbeni hatályáról szóló doktrína e változata, mely általánosan elfogadott, a

büntetőjogi normák időbeni hatályáról szóló doktrínával merőben ellentétes, mivel a büntetőjog a retroaktivitást (visszamenő, visszaható hatályt) bizonyos feltételekkel megengedi, a polgári jogi doktrína ezzel szemben tiltja a visszamenő hatályt és csupán a jövőbeni hatályt támogatja. A retroaktivitást azonban a büntetőjogi doktrína is részben, kivételesen fogadja el. A *reformatio in peius* büntetőjogi tilalma szerint ugyanis egy korábbi inkriminációs jogszabály szerint jogerősen marasztalt elkövetőre nem szabható ki az új Btk. azonos bűncselekményre kirótt szigorúbb büntetése. Megfordítva azonban, amennyiben azonos bűncselekményre nézve az új büntetőjogi jogszabály enyhébb szankciót irányoz elő, az enyhítés a korábban jogerősen elítélte is kiterjeszthető. Ugyanakkor, a *nullum crimen sine lege* szabálya, mely szerint amennyiben az adott cselekmény nem volt a Btk. különös részében tiltott, korábbi „elkövetője” nem büntethető, amennyiben az új büntető törvény a korábban nem büntetett magatartást, cselekményt, vagy mulasztást újabban marasztalja. Ezekben az általánosan elismert szabályokban nyilvánul meg a büntetőjogi retroaktivitás kivételes engedélyezése és tilalma.

A polgári jogi deliktumokra nézve véleményem szerint nem alkalmazható a korlátozott büntetőjogi retroaktivitás, annál fogva, hogy a büntetőjogi inkriminációs módszer egyedi (minden egyes bűncselekményt előre, pontos tényállással körülírja), a polgári jogi pedig általános (tilos másnak kárt okozni). Elvben, a formális logika követésével nem is lehetséges az új törvény által az „új” deliktum előirányzata. Ezt azonban cáfolhatná az új magyar Ptk. esetében legalább szankció szintjén, a sérelemdíj, melyet a korábbi többször módosított Ptk. szöveg szerint nem ismert, ha nem számítjuk a személyiségi jogok megsértése körében a pénzbeli kárpótlást. Ha számítjuk, akkor *nihil novum sub solem* – nincs új a nap alatt. Ha a sérelemdíj mégis „újfajta” polgári jogi deliktumból következne, akkor az új jogszabályt a polgári jogi jövőbeni hatály elvének értelmében nem lehetne korábbi, ennek szabályozása előtti esetekre kiterjeszteni.

Az új polgári jogi törvények pillanatnyi hatálybalépésének és a jövőbeni hatályának elve gyakorlatilag azt jelenti, hogy a későbbi törvény a tartós jogügyletek esetében „hatályban tartja” a „rég”i jogszabályokat, esetünkben a korábbi Ptk.-t. Másként nem is lehet.

Ugyancsak problémát jelenthet a jövőbeni hatály alkalmazása az elévülési jogszabályok területén, amennyiben az új polgári törvény a korábbihoz képest egyazon jogviszonytípusra nézve egymástól eltérő, azaz rövidebb, vagy hosszabb elévülési, vagy elbirtoklási határidőt szab meg. Ebben az esetben felmerül a kérdés, mely elévülési határidőt kell alkalmazni – az „új”, avagy a „rég”i törvény szerinti határidőket. Ha a visszaható hatály polgári jogi elvi tilalmából indulunk ki, akkor annak a törvénynek az elévülési határidejét kell alkalmazni, amely a jog-keletkeztető jogügylet idején hatályban volt. Ami azt jelenti, hogy a „rég”i és

„új” elévülési határidők sokéves párhuzamos alkalmazása elengedhetetlen, amennyiben van jogi koherencia. Vagyis, ha konzekvens a jövőbeni hatály és a visszaható (visszamenő) hatály tilalmának átmeneti, hatályba léptető normákba való beágyazása. Nota bene, az új Ptk. lehetővé teszi az elévülési határidő szerződési módosítását.⁸² Erre és egyéb civilista hatálybaléptetési problémákra az új magyar Ptk. átmeneti rendelkezései nem válaszolnak, ezt a hatálybaléptetési normák rendelkezéseire bízzák.

2. *Az új magyar Ptk. átmeneti és hatálybaléptetési rendelkezéseiről – a választ az új kódex az új Ptké. rendelkezéseitől várja el*

Nos, mit „mond” az új Ptk. a hatálybaléptetésről. A törvény igencsak pragmatikus, csupán a hatálybalépés napját irányozza elő, 2014. március 15-ét.⁸³ Ami fontos szimbolikus dátum, helyeselhetően mást „ünnepl”, mint az 1959. évi IV. törvény, mely ennek hatálybalépését anno 1960. május 1-jére tűzték ki. Az új hatálybalépési szimbólumváltás határozottan támogatható. Egyébként azonban a hatálybalépés, mint fennebb váoltuk, korántsem csupán szimbólumkérdés. Vegyük figyelembe, hogy a klasszikus kódexek egyike-másika, mint pl. a német BGB *vacatio legis* négy évig tartott (1896-1900), nem annyira a századváltási szimbólum miatt, hanem a végett, hogy a korábbi joghoz képest számtalan újítást tartalmazó polgári törvénykönyv megismerésére elegendő időt nyújtson a korábbi joghoz szokott jogalkalmazóknak és jogkövetőknek. Az új magyar Ptk. esetében, mely nemkülönben számos újítást tartalmaz, a megismerési *vacatio legis*, határideje (kihirdetéstől hatálybalépésig) ehhez képest viszonylag rövid, mindössze 15 hónapra „zsugorodott”. Persze, van rá európai polgári jogi kódex-hatálybaléptetési példa, mely ezzel kb. egyidejű, ennél rövidebb, vagy hosszabb. A kérdés azonban nem csupán jogösszehasonlítás-statisztikai, vagy tapasztalati jellegű, hiszen a szerzett alanyi joga-

sultságok oltalmát, vagy azok elvesztését (elévülés, ennek megszakadása vagy felfüggesztése, jogvesztő határidők, tartós jogügyletek érvénye és teljesítése, stb.) a rövid megismerési idő esetleg érintheti.

3. *A klasszikus európai polgári jogi kódexek hatálybaléptetési szabályrendszere és a polgári jogi normák időbeni hatálya*

Vannak a klasszikus európai polgári törvénykönyvek között olyanok, melyek hasonlóképpen, mint az új magyar Ptk., nem tartalmazzak a hatálybalépés időpontján kívül más, elvi jellegű rendelkezést, pl.: jövőbeni, vagy pillanatnyi hatályról szólót, s ezt átengedik a külön hatálybaléptetési törvénynek. Ilyen a német BGB. Vannak azonban olyanok is, amelyek a kódex egyes rendelkezései hatálybalépési vagy alkalmazási rendelkezéseket tartalmazzak (mint a társaságok átalakulásának a törvénnyel való összehangolásának határidejére vonatkozó jogszabályok, az osztrák ÁPtk., svájci Kt., francia Cc eseteiben).

A német BGB hatálybaléptetési rendszere. A német BGB kihirdetését követően (1896) a törvényhozó külön hatálybaléptetési törvényt hozott, amely azonban a törvénykönyv újabb módosításait követően (1994, 1997, 2002, 2004. években), ezekhez idomulóan módosult.⁸⁴ A kihirdetést (1896) követő *vacatio legis* eltelével (1900) a BGB-vel egyidőben léptek hatályba az ún. kódexen kívüli polgári jogi jellegű törvények (Sonder- und Nebengesetze), vagy azok módosításai, mint a polgári perrendtartásról szóló törvény, a csőd-törvény, kényszerárverezési törvény, kényszerigazgatási törvény, telekkönyvi rendtartás, peren kívüli eljárásról szóló törvény.⁸⁵ A német törvényhozó korabeli eredeti szándéka az volt, hogy a BGB-n kívüli anyagi jogi és eljárási jogi jogszabályok a BGB-vel egy időben, előbbivel összhangba hozva kerüljenek alkalmazásra. Az új magyar Ptk. esetében ez másként történt, pl.: a Pp. legutóbbi reformja 2011-ben, a Ptk.-tól függetlenül, hatálybalépését jóval megelőzve történt meg,

82 Új Ptk. 6:22. § (3) bekezdés: „Az elévülési idő megváltoztatására irányuló megállapodást írásba kell foglalni.” Ily módon az új Ptk. az elévülési határidő tartamának törvénytől eltérő szerződési módosítási lehetőségét általánossá teszi. Az elévülési határidők a klasszikus tan szerint kényszerítő jellegűek, illetően tartamuk szerződéssel, különösképpen egyoldalú jogügyleti nyilatkozattal se nem hosszabbítható, se nem rövidíthető. Az elévülési idő folyamata befolyásolható, pl.: elévülési határidő nyugvása, vagy felfüggesztése útján, de ez rendszerint nem jogügyleti akaraton, hanem ténykérdésen múlik, (pl.: elévülési határidőn belüli perlés). Más kérdés, hogy az elévülési típusú határidő múltán benyújtott perlés esetén az alperes elévülési kifogása fakultatív, elmaradása esetén a bíróság marasztaló ítéletet hoz, ha egyébként a követelés alapos. Utaljunk csupán arra, hogy a német BGB kötelmi jogi részének alapos 2002. évi reformja után is megmaradt ennek 202. §-a, mely kifejezetten tiltja az akár elévülési, akár jogvesztő típusú határidők szerződés útján történő módosítását, azaz ebben a tekintetben csupán kivételesen megengedő. *Prütting-Wegen-Weinreich*: BGB Kommentar, Luchterhand, 2007, 293.-294. Vonatkozó újabb magyar jogirodalom is, úgy látom, szkeptikus (borúlátó) az elévülési határidők jogügyleti befolyásolására, különösképpen egyoldalúan, az ÁUF (Általános üzletkötési feltételek) útján. *Gondosné Pusztahelyi Réka*: A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai, PHD értekezés, Miskolc, 2013, 123-125. Ugyanis fogyasztói szerződés esetén, a rendszerint piaci erőfölénnyel rendelkező vállalkozó ÁUF-e által egyoldalúan rövidíthetné az elévülési határidőt, ami egyébként a fogyasztóvédelmi EU-s irányelvekkel, melyek rendeltetésük szerint a gyengébb felet, a fogyasztót oltalmazzák, ellentétes lenne.

83 Új Ptk. Második rész, Hatálybalépés és átmeneti rendelkezések, 8:4. § (1) bekezdés.

84 Ld. *Einführungsgesetz zum BGB* in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994. (Bundesgesetzblatt I S. 2494, 1997 I S. 1061), mely legutóbbiára 2004. április 23-án módosult (Bundesgesetzblatt 598, 599). Ld. Pl. in: BGB mit dem Einführungsgesetz zum BGB-EBGB, Area Köln, 2005, 379.

85 A BGB 1900. január 1-én lépett hatályba, az Einführungsgesetz 1. §-ában megszabott külön törvényekkel, vagy módosításaikkal egy időben.

bár esetleg megmutatkozhat, hogy a kettő egymással „harmonizációs” kapcsolatban, függésben áll, vagy állhat, hiszen a Pp. az anyagi jogosultságok érvényesítését szolgálja. Ugyanez történt a magyar Munka Törvénykönyvével, jelentős módosítására az új Ptk. előtt került sor.⁸⁶ A BGB-től külön kódexben szereplő Kereskedelmi törvénykönyv polgári jogi kódex-szel való kapcsolata fennforog, úgy mint *lex specialis derogat legi generali*, ennél fogva a két törvény kölcsönös hatálybaléptetési szabályokat feltételezett, ott ahol a polgári törvénykönyv a Kereskedelmi törvénykönyvnek háttér szabályait tartalmazza.⁸⁷

Az *Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv* (ABGB, 1811), mely napjainkig több mint nyolcvan módosítást ért meg, bár ezektől alapjaiban nem rengett meg,⁸⁸ meghozatala idején nem tartalmazott komplex hatálybaléptetési rendelkezéseket. Igaz ugyan, tartalmazott egyes birodalmi területekre való kiterjesztéséről szóló császári pátenseket (rendeleteket), – a történelmi Magyarországon ezen az alapon alkalmazást nyert 1852-től 1861-ig (az Országbírói Értekezletig), a végeken azonban ennél tovább. Ugyanakkor a hatálybaléptetéssel kapcsolatosan szabályozza a korábbi és új elévülési határidők kollízióját, azaz alkalmazási módját.⁸⁹

A *francia Ptk.* (Code civil, 1804) meghozatala idején úgyszintén nem tartalmazott hatálybaléptetési rendelkezéseket, de szabályozta az új elévülési határidőket, elsősorban a kötelmi kereseteket. Az (ingón szerzett) tulajdon elévülhetetlen, az 1913. évi erre vonatkozó kódexen kívüli törvény értelmében.⁹⁰ A mai francia jogirodalom szerint e külön törvény kiürült tartalmú, anachron, „túlhaladott”.

A svájci Kt. (kötelmi törvénykönyv, 1911)⁹¹ meghozatala óta számos módosításon esett át, de alapjaiban megmaradt napjainkig, úgy mint a svájci Ptk.-hoz kapcsolódó, de önálló kódex testben szabályozó törvénykönyv. A svájci Kt. eredeti, törvénybe foglalt átmeneti rendelkezése⁹² rövid két szakaszból állt: (I.) Módosítja a svájci Ptk. (1907. dec. 10.) egyes rendelkezéseit, azaz megszünteti azokat, mint pl. 58., 51. §-

ait. (II.) Megszabja, hogy a Kt. 1812. január 1.-én lép hatályba, gyakorlatilag 10 hónappal a kihirdetést követően, ugyanennyi *vacatio legis*-szel. A svájci Kt-t meghozatala óta 51 módosítás érte. Mindegyiket hatálybaléptetési szabályok kísérték.⁹³

4. Az új magyar Ptk. hatálybaléptetési rendszere

Időközben a Magyar Közlönyben⁹⁴ megjelent, a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény *hatálybalépésével* összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény, melynek 71. §-a szerint e törvény (Ptké. rövidítéssel) egyidőben a Ptk. (rövidítéssel) hatálybalépésével, 2013. március 15.-én lép hatályba. A törvény tartalmazza egyfelől (1) az általánosnak minősíthető jövőbeni hatályról szóló rendelkezést, valamint (2) az új Ptk. egyes könyvei szerinti hatálybaléptetési szabályokat.

Az általános rendelkezés értelmében domináns a *jövőbeni hatály*. Az általános rendelkezés szerint, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) hatálybalépését követően a) keletkezett tényekre és jogviszonyokra, b) valamint megtett jognyilatkozatokra kell alkalmazni.⁹⁵ Szerintem e törvény világosan kimondja, az európai és a magyar jogban és doktrínában elfogadott jövőbeni hatály elméletét, mely szerint az új Ptk. csupán a hatálybalépése után keletkezett tényekre és jogügyleti nyilatkozatokra alkalmazható. Helyeselhetően, világosan elhatárolódva a visszamenő hatálytól.

Az *egyes könyvek szerinti hatálybaléptetés*. A visszamenő hatály elvi szintű megtagadását követően, a Ptké. az egyes könyvekhez fűződően szabályozza a hatálybalépést. Ezekben a rendelkezésekben, adott jogintézmény kapcsán, részleteiben szabályozza a jövőbeni hatály alkalmazását, így pl. a Ptk. *Második Könyvéhez* fűződően, a *cselekvőképességi* szabályokban.⁹⁶ A *gondnoksági* szabályok tekintetében a folyamatban levő eljárásokra nézve, beleértve a jogorvoslati eljárásokat is, az új Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.⁹⁷ Ezek sze-

86 Az Mt. hatályba lépett 2012. július 1.-én. A törvénykönyvet az Országgyűlés a 2011. dec. 13.-ai ülésnapján fogadta el.

87 Ld. Szalma József: *Németország kereskedelmi (vállalkozói) jogáról*. Jogtudományi Közlöny, 1999/12. 549–557.

88 Ld., *Kodex des Bürgerliches Recht, 2012/13* bearbeitet von Dr. Franz Mohr, LexisNexis, Wien, ABGB, 1. Utolsó módosítás, BGBl (Bundesgesetzblatt), VfGH, I 2012/68. Ezzel együtt az ABGB-nek meghozatalától napjainkig összesen 83 módosítása volt. Ezek között újabban vannak olyanok, amelyek az uniós jog hatására történtek meg.

89 Ld., *ABGB*, in: *Codex des österreichischen Rechts, Bürgerliches Recht*, Lexis-Nexis, Wien, 2012/2913, – *Verjährung*, Par. 1451–1502, 149–153.

90 *Code civil*, prescription, art.2236–2275, in: *Code civil*, Dalloz, Paris, 2003, Chapitre III, Des causes qui empêchent la prescription, IV. Des causes qui interrompent ou qui suspendent le cours de la prescription, V. Du temps requis pour prescrire, 1972–2004. Loi du 31. dec. 1913, art. 18.-tous les objets mobiliers classés son timprescriptibles. (uo, 2004.)

91 Ld. pl. *Szalma József, A svájci Kt. (1912. évi Kötelmi Törvény) kodifikációs jellegzetességeiről, rendszeréről és szabályozási módszeréről*. Magyar Jog, 2008/3. 168–180.

92 *Übergangsbestimmungen des Bundesgesetzes vom 30. März 1911.*

93 Ld. *Obligationenrecht vom 10. März 1911*, Bundeskanzlei, 1988, 344., 353.: *Schluss- und Übergangsbestimmungen (Záró és átmeneti rendelkezések)*; 344.: *Änderungen zu den Titeln XXIV–XXXIII. Vom 23. März 1963*, – ennek 2. szakasza a társasági statútumoknak az új Kt-való cégbejegyzési törvénnyel való összehangolására, azaz új bejegyzésére öt éves határidőszabott meg.

94 Magyar Közlöny, 2013. november 8-i 185. szám.

95 Ptké. 1. §.

96 Új Ptk. 2:18., 2:19., 2:31–2:37. §.

97 Ptké. 2.–7. §.

rint, az új Ptk. a pillanatnyi hatály fennebb vázolt elméletét érvényesíti, ami szerintem eltérés a valódi jövőbeni hatály elvétől. Mivel itt fontos státuszjogi kérdésekről van szó, véleményem szerint, a jogbiztonság elve miatt, a régi Ptk-t és kísérő törvényeit kellett volna alkalmazni, a már megkezdett eljárásokra nézve.

A Ptk. *személyiségi jogokra* vonatkozó rendelkezéseinek⁹⁸ hatálybaléptetése kapcsán a Ptké. visszatér a valós jövőbeni hatály elvéhez. Ugyanis megszabja, hogy a Ptk. személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó rendelkezéseit a hatálybaléptetését követően történt jogsértésekre kell alkalmazni.⁹⁹

A Ptk. *Harmadik Könyvéhez*, azaz a *jogi személyekhez* kapcsolódó Ptké. átmeneti rendelkezések a jogi személyek általános szabályaihoz,¹⁰⁰ az egyesülethez és az alapítványhoz,¹⁰¹ a gazdasági társaságokhoz, az egyesüléshez, valamint az egyes cégformákhoz,¹⁰² a szövetkezethez¹⁰³ fűződnek.¹⁰⁴ A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok híven tükrözik a jövőbeni hatály elvét. Ennek értelmében, azon jogi személynek, amelynek nyilvántartásba vételi eljárása – ideértve a változás bejegyzésére irányuló eljárást, az átalakulást, az egyesülést és a szétválást is – a Ptk. hatálybalépésekor folyamatban van, a 2014. március 14-én alkalmazandó jogszabályoknak kell megfelelnie. A Ptk. hatálybalépését megelőzően a jogi személy a nyilvántartásba már bejegyzett, valamint a bejegyzés alatt álló jogi személy a Ptk. hatálybalépését követő első létesítési okirat módosítással egyidejűleg köteles a Ptk. rendelkezéseivel összhangban álló továbbműködésről dönteni, és az erről szóló döntéshozó szervi határozatot is köteles a nyilvántartó bírósághoz benyújtani.¹⁰⁵ A gazdasági társaság, mely a Ptk. hatálybalépéséig már bejegyzett, vagy bejegyzés alatt áll, a Ptk. hatálybalépését követő első létesítő okirat módosítással egyidejűleg köteles a legfőbb szervi határozatot a cégbíróságnak benyújtani. A cégeknek a döntés hiányában a Ptk.-t 2016. március 15-től kell alkalmazniuk. A korlátolt felelősségű társaságoknak az előbbi határidőig kell összhangban a Ptk.-val törzstőke-emelést kell végrehajtani, vagy átalakulni.

A Ptk. *Negyedik Könyvéből* kiemelném a *házasság*

*személyi és vagyoni vonatkozású rendelkezések*¹⁰⁶ hatálybaléptetését szabályozó Ptké.¹⁰⁷ rendelkezéseit, melyek a jövőbeni hatályt támogatják. Így a Ptk. házasság felbontására vonatkozó rendelkezéseit akkor kell alkalmazni, ha a házassági bontóper a Ptk. hatálybalépését követően indították. A különvagyonhoz tartozó tárgy helyébe lépő vagyontárgy közös vagyonná válása kapcsán az ötévi házassági életközösség tartamát a házasság megkötésétől kell számítani.¹⁰⁸

A Ptk. *Ötödik Könyvéhez* (dologi jog) kapcsolódó átmeneti rendelkezések közül¹⁰⁹ külön figyelmet érdemel az az elvi jellegű rendelkezés, mely szerint, ha e törvény másként nem rendelkezik, a Ptk. hatálybalépésekor dologi jogviszonyokkal kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.¹¹⁰ A birtok és birtokvédelem, a túlépítés, elidegenítési és terhelési tilalom, elbirtoklás, hozzáépítés, átépítés, beépítés és a ráépítés, valamint a zálogjog Ptk-s rendelkezéseit hatályba léptető jogszabályok is a jövőbeni hatály talaján állnak.¹¹¹

A Ptk. *Hatodik Könyvéhez* (*kötelmi jog*)¹¹² fűződő átmeneti rendelkezések¹¹³ alaprendelkezése szerint, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. hatálybalépésekor fennálló kötelekkel kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra – ideértve az e tények, illetve jognyilatkozatok által keletkezett újabb köteleket is – a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni. A felek megállapodhatnak abban, hogy a Ptk. előtt kötött szerződésüket teljes egészében az új Ptk. hatálya alá helyezik.¹¹⁴ Tehát a kötelekre egyaránt érvényes a jövőbeni hatály, kivéve, ha a régi Ptk. érvényének idején keletkezett kötelekre nézve a felek megállapodtak az új Ptk. alkalmazásában. Ez tulajdonképpen akaratlagos visszamenő hatály, ami azonban megengedhető, hiszen a rendelkezés fakultatív (vagyilagosan) jogválasztó jellegű. A deliktumok kapcsán a Ptké. a Ptk. kárért való felelősségre és kártalanításra vonatkozó rendelkezéseit a hatálybalépését követően tanúsított károkozó magatartás – ide értve a mulasztást is – esetén kell alkalmazni.¹¹⁵

98 Ptk. 51–54. §.

99 Ptké. 8. § (1–2) bekezdés.

100 Új Ptk. 3:1–3:62. §.

101 Új Ptk. 3:1–3:48., 3:63–3:87., 3:378–3:404. §.

102 Új Ptk. 3:1–3:48., 3:88–3:324., 3:368–3:377., 3:161., 3:211., 3:34., 3:35–3:37., 3:212. §.

103 Új Ptk. 3:1–3:48., 3:325–3:367. §.

104 Ptké. 9–22. §.

105 Ptké. 9. § (1–2) bekezdés.

106 Új Ptk. 4:12., 4:21–4:23., 4:29., 4:34–4:85., 4:38. § (3) bekezdés, stb.

107 Ptké. 24–29. §.

108 Ptké. 29. § – fűződik az új Ptk. 4:38. § (3) bekezdéséhez.

109 Ptké. 41–53. §.

110 Ptké. 41. §.

111 Ptké. 42–49. §, melyek kapcsolódnak az új Ptk. 5:3., 5:12., 5:19., 5:28–5:29., 5:32–5:34., 5:45., 5:68–5:72., 5:86–5:72., 5:86–5:144. §-hoz.

112 Új Ptk. 6:13., 6:16., 6:54., 6:518–6:564., 6:439–6:490., 6:565–6:567. §.

113 Ptk. 50–56. §.

114 Ptké. 50. § (1–2) bekezdés.

115 Ptké. 54. §, az új Ptk. 6:518–6:564. § hatálybalépésével kapcsolatban.

A Ptk. biztosítási szerződésekre vonatkozó rendelkezéseit¹¹⁶ a Ptk. hatálybalépését megelőzően tett ajánlat esetében az ajánlatnak megfelelően létrejött biztosítási szerződésre is alkalmazni kell, ha az a Ptk. rendelkezéseinek megfelel és annak alapján a biztosító kockázatviselése a Ptk. hatálybalépését követően kezdődik.¹¹⁷

A Ptk. *Hetedik Könyvéhez (Öröklési jog)* kapcsoló átmeneti rendelkezés szerint, ha a törvény másként nem rendelkezik, a Ptk. öröklési jogot szabályozó rendelkezéseit hatálybalépése után megnyílt ötoklésre kell alkalmazni. Ugyanez vonatkozik a végintézkedésre, a Ptk.-t csak a hatálybalépését követő végintézkedésre kell alkalmazni.¹¹⁸ A Ptk. rendelkezéseit hatálybalépése előtt létrejött öröklési szerződésre alkalmazni kell, ha a szerződéses kikötés a Ptk. hatálybalépése előtt hatályos rendelkezések szerint nem lenne érvényes, de a Ptk. szabályai szerint érvényes, és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg.¹¹⁹

A Ptké. záró rendelkezései tartalmazzák a felhatalmazó rendelkezéseket annak érdekében, hogy bizonyos törvényben megszabott esetkörben, pontosabban tényállás-körben a Kormány rendeletével szabályozzon.¹²⁰

Végül a Ptké. nevesíti azokat a törvényeket, amelyek a Ptk. hatálybalépésének napján hatályukat veszítik,¹²¹ többek között a korábbi Ptk., a Gt., a Csjt., a termékfelelősségről szóló törvény, stb. Nekem úgy tűnik, hogy ezeken túlmenően nagy számban lesznek olyan törvények, amelyeknek kiiktatására méltán nem került sor, de azokat össze kell majd hangolni az új Ptk.-val.

III. Összefoglaló helyett

A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, lehetséges hibái ellenére, *rendkívül jelentős jogalkotás*.

Jellemzője a teljességre való törekvés, helyet hagyván a kódexen kívüli törvényeknek, olyan polgári jogi jogviszonyok aktuális szabályozása érdekében, melyek változásnak vannak kitéve. Szabályozási módszeréhez tartozik a szerződési autonómia, mely magával vonja a kódex szabályainak diszpozitivitását. Kivételt képeznek ezen autonómia korlátai, a jóhiszeműség, a jóerkölcs és a kényszerítő jogszabályok, továbbá a személyiséget, a családot és vagyont védő kártérítési jogszabályok. Ezen a téren előrehaladásként állapítható meg az általános károkozási tilalom, mely az európai kódexek általánosan elfogadott alapvető rendelkezésének számít. Az öröklési jog területén a kódex elfogadja a szokásos törvényi, végrendeleti és szerződési öröklési jogcímeket, a végrendeleti szabadság és a kötelesrész szimbiózisát. A hatálybaléptetési szabályok, az európai kódex-doktrína és szabályozási gyakorlat értelmében helyeselhetően hirdetik meg a Ptk. jövőbeni hatályát és a visszamenő hatály tilalmát. A Ptk. kihirdetésétől 2014. március 15-éig tartó egy és fél éves *vacatio legis* rövidnek tűnik, annál fogva, hogy a Ptk. nem kevés újdonságot hoz a korábbi, többször módosított 1959. évi IV. törvény rendelkezéseire képest, aminek megismeréséhez kellő idő lett volna szükséges. Enyhít a rövid határidőn az a körülmény, hogy a Ptk. máris számos kiadást ért meg, beleértve a kommentárokat és a tükrös szerkezetű (rég és új Ptk. szabályainak összevetését szolgáló) kiadványokat. A vállalkozási jog státusz- és dinamikus részének bevitelére a kódexbe nem kevés, gyümölcsöző, *pro et contra* vitát eredményezett. Habár a kereskedelmi és a polgári jogviszonyok rokonságban vannak, a kereskedelmi jog egységes kódexbe emelése ellenére, nem vesztette el sajátos ismérveit. A családi jog külön könyvbe való inkorporációja helyeselhető, mert ezt a klasszikus kódexek szabályozási gyakorlata régtől elfogadta, mégpedig a család, a házasság, a gyermek fokozott polgári jogi oltalma céljából.

116 Új Ptk. 6:439–6: 490. §.

117 Ptké. 55. § (1) bekezdés.

118 Ptké. 57. § (1–2) bekezdés.

119 Ptké. 63. §.

120 Ptké. 66. §.

121 A Ptké. 67. és 68. § szerint a Ptk. hatálybalépésével egyidejűleg hatályukat veszítik: (1) a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény; (2) a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény; (3) a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény; (4) a szövetkezetekről szóló 1993. évi X. törvény; (5) a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény; (6) a Ptk. egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény; az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. évi CXVII. törvény; számos hatálybaléptetési rendelet, nevezetesen: a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybaléptetése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozási tárgyában c. 1952. évi 23. törvényerejű rendelet; a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet; a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet; a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. törvényerejű rendelet; a talált dolgok tekintetében követendő eljárásról szóló 18/1960. (IV. 12.) Korm. rendelet; a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelenségnek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet; a szövetkezet által létrehozott közösségi alapról nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról szóló 124/2006. (V. 19.) Korm. rendelet.